

ЗМІНА КЛІМАТУ, ЕНЕРГЕТИКА
ТА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

ЕКОЛОГІЧНІ ТРЕНДИ В УКРАЇНІ: ПОГЛЯД ГРОМАДЯН

Звіт за результатами
соціологічного дослідження

**Світлана Балюк, Наталія Клаунінг,
Людмила Четвертухіна, Марія Коваль-Гончар**

Квітень 2021

На думку українців, найбільшою екологічною проблемою для світу в цілому та України зокрема є забруднення води та дефіцит чистої води.

Громадяни України вважають відсутність сміттєспалювальних заводів та стихійні звалища одними з основних причин екологічних проблем в Україні.

Більшість респондентів (60,5%) масового опитування підтримали ідею збільшення тарифів заради переходу України на екологічно чисті джерела енергії.

Зміст

1. ВСТУП	3
2. МЕТОДОЛОГІЯ	4
3. РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	5
4. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ	8
4.1 Екологічне питання в ієрархії проблем, які турбують українців	8
4.2 Оцінка громадянами екологічної ситуації у світі та Україні	8
4.3 Найгостріші екологічні проблеми	10
4.4 Причини екологічних проблем.....	14
4.5 Шляхи покращення екологічної ситуації.....	15
4.6 Відповідальність за покращення стану довкілля, увага до екологічних проблем з боку влади.....	18
4.7 Поінформованість українців про екологічний стан	20
4.8 Вплив довкілля на здоров'я людини.....	21
4.9 Готовність до участі в акціях протесту через екологічні проблеми	22
4.10 Неурядові екологічні організації.....	22
4.11 Сміття як екологічна проблема.....	24
4.12 Екологічна безпека харчових продуктів	30
4.13 Якість питної води.....	33
4.14 Екологічні аспекти енергетики	34
4.15 Бізнес і довкілля.....	41
4.16 Екологічне майбутнє	43
5. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	45
ДОДАТОК. Одновимірний розподіл відповідей респондентів за результатами кількісного дослідження	47

1

ВСТУП

Ніколи раніше в людській історії світ не був настільки тісним, а його ресурси — такими обмеженими. Постійне зростання населення планети на тлі тривалої руйнації глобальної екосистеми змушує людство шукати нових способів організації діяльності та життя.

Насамперед – у так званому “першому світі”. Країни, чий економічний розвиток припав на часи, коли ресурси вважалися нескінченними, першими пройшли шлях від машинального використання усього корисного в природі до усвідомлення непоправної шкоди, якої людина завдає довкіллю. Тож саме в розвинених країнах зародилася ідея пошуку таких шляхів прогресу, які б забезпечували звичні темпи економічного зростання й водночас мінімізували б негативний вплив на довкілля.

На такому світовому тлі Україна виглядає дещо дивно. Країна, яка через Чорнобильську катастрофу стала знаним уособленням технократичного недбальства, одна з найперших у світі отримала змогу перебудувати екологічну свідомість своїх громадян – як-то кажуть, “коли це ще не стало трендом”. Утім, за понад тридцять років після Чорнобиля ми й досі потребуємо такої перебудови.

Звісно, українці завжди мали безліч проблем, які хвилювали їх більше, ніж екологічна ситуація. Серед актуальних на сьогодні – корупція, війна на Сході країни, низький рівень життя, пандемія коронавірусу Covid-19. Втім, перейматися актуальними проблемами не означає занедбати важливі. Залишати поза увагою екологічну ситуацію вже надто небезпечно. Сортування та перероблювання сміття – не менш важлива ознака добробуту в сучасній країні, ніж економічне зростання, а чисті повітря й вода важать не менше за доходи від діяльності промислових підприємств.

Україна, де працюють атомні й теплові електростанції та великі промислові об’єкти, здебільшого збудовані за часів ще сталінської індустріалізації, постала перед необхідністю врахування цих чинників під час визначення напрямків свого розвитку. Яким стане наше майбутнє?

Результати цього дослідження та його висновки стануть у пригоді тим, хто ухвалюють політичні, економічні, господарчі й соціальні рішення на різних рівнях, а також громадянам, які бажають кращого майбутнього для себе та майбутніх поколінь.

2

МЕТОДОЛОГІЯ

Дослідження “Екологічні тренди в Україні: погляд громадян” було проведено Інститутом Горшеніна спільно з Представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні у листопаді – грудні 2020 року.

Об’єкт дослідження – українці віком від 18 років, з урахуванням головних соціально-демографічних характеристик (стать, вік, регіон проживання), предмет – ставлення українців до екологічних проблем.

Мета дослідження: вивчення думки населення щодо основних екологічних проблем в Україні й світі та їхнє бачення можливостей екологічного розвитку українських міст і сіл.

Задля досягнення поставленої мети було визначено такі завдання:

- проаналізувати думку населення щодо стану довкілля в Україні та світі;
- сформувані перелік найбільш актуальних екологічних проблем на глобальному, загальнонаціональному й локальному рівнях;
- визначити шляхи зниження впливу негативних чинників на навколишнє середовище;
- оцінити практики сортування відходів;
- дослідити ставлення громадян до якості харчових продуктів в Україні;
- визначити сприйняття органічної продукції;
- оцінити ставлення до атомної, теплової та відновлюваної енергетики;

- розробити рекомендації щодо вдосконалення політики у сфері охорони довкілля, а також щодо підвищення рівня екологічної свідомості громадян.

Методи збирання інформації. У листопаді 2020 року було проведено п’ять фокус-групових дискусій у таких регіонах України: Центральний (м. Київ), Західний (м. Львів), Східний (м. Дніпро), Південний (м. Одеса) та Північний (м. Чернігів). У кожній групі брали участь вісім респондентів (шестеро жителів обласного центру і двоє жителів маленьких міст цієї самої області). До участі в дискусіях запрошувалися громадяни України віком 18–65 років. Кожна з груп складалася порівну з чоловіків та жінок.

Результати фокус-групових досліджень були використані під час розробки анкети всеукраїнського опитування. Також думки, які висловлювали учасники дискусій, було використано для глибшого розуміння отриманих даних під час особистих інтерв’ю.

У листопаді – грудні, після фокус-групових дискусій, було проведено особисті інтерв’ю (face-to-face) відповідно до місць проживання респондентів. Разом було опитано 2 000 респондентів у віці від 18 років у всіх регіонах України (без урахування окупованих територій Донецької та Луганської областей, АР Крим, міста Севастополя) за квотами: регіон проживання, стать і вік респондентів. Похибка репрезентативності дослідження не перевищує +/-2,2%.

3

РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як засвідчили результати якісного та кількісного дослідження, проведеного Інститутом Горшеніна у співпраці з Представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні, тема довкілля не входить до переліку пріоритетних проблем, що хвилюють українців (серед найважливіших проблем її виділили 25,6% опитаних), та витісняється більш нагальними питаннями, а саме: збільшенням тарифів на житлово-комунальні послуги й складною економічною ситуацією, війною на Сході України, пандемією коронавірусу Covid-19, корупцією тощо.

Втім, можна констатувати, що тема довкілля є досить важливою для наших громадян: переважна більшість респондентів масового опитування та учасників фокус-групових дискусій переймаються станом навколишнього природного середовища як у світі, так і в Україні. Водночас дослідження засвідчило актуальність приказки “Своя сорочка ближча до тіла”, адже рівень занепокоєності українців світовими екологічними проблемами є дещо нижчим за рівень занепокоєності екологічною ситуацією в Україні, а особливу схвилюваність у них викликають проблеми власного населеного пункту. Зокрема, 81,1% опитаних заявили, що їх хвилює стан екології у світі, 89,0% турбує ситуація з екологією в Україні, 90,1% переймаються екологією у власному населеному пункті.

Окрім того, відстежується тенденція, що респонденти схильні сприймати екологічну ситуацію у світі та навіть в Україні в цілому як значно гіршу, ніж у їхніх населених пунктах (екологічний стан у світі вважають поганим 80,5% опитаних, в Україні – 87,4%, у своєму населеному пункті – 68,4%). Це може бути зумовлено тим, що світовий та всеукраїнський «екологічний порядок денний» переважно формується ЗМІ, й екологічні проблеми на глобальному рівні сприймаються як більш масштабні та далекі від повсякденного життя громадян.

Ще одним важливим показником, який було зафіксовано у дослідженні, стала неготовність половини населення (49,5%) брати участь в акціях протесту, навіть у разі виникнення екологічних проблем, що становлять загрозу їхньому здоров'ю. І така позиція була продемонстрована попри визнання респондентами того факту, що вже сьогодні екологічна ситуація у їхніх мі-

стах та селах негативно впливає на стан їхнього здоров'я (так вважає 62,3% опитаних).

На думку українців, найбільшою екологічною проблемою для світу в цілому та України зокрема є забруднення води та дефіцит чистої води (для світу проблема води є актуальною, на думку 50,8% опитаних, для України – 51,0%, для їхніх населених пунктів – 54,6%). Занепокоєння з цього приводу висловили респонденти всіх макрорегіонів. Найбільше відчувають цю проблему на собі мешканці обласних центрів (58,5% від опитаних мешканців цього типу населеного пункту) й великих та середніх українських міст (61,6%).

Крім того, наші громадяни занепокоєні тим, що на Землі відбуваються глобальне потепління та зміна клімату (47,9%), а також посухи та лісові пожежі (44,1%). Водночас на місцевому рівні ці проблеми майже не є актуалізованими для громадян.

Говорячи про всеукраїнські та місцеві проблеми, жителі всіх регіонів та всіх типів населених пунктів найчастіше згадували про зростання кількості побутових та промислових відходів (в Україні – 45,9%, у населених пунктах їхнього проживання – 54,1%).

Як наслідок, звертаючись до причин екопроблем на місцях та шляхів поліпшення ситуації, респонденти найчастіше говорили про неякісне очищення стічних вод і проблему каналізаційних стоків (34,5%) та, відповідно, пропонували ремонтувати та будувати нові споруди для очищення стічних вод, а також займатися очищенням водойм (37,0%). Крім того, вони рекомендували обладнувати підприємства сучасними системами очищення (38,1%).

Також громадяни нарікали на відсутність сміттєспалювальних заводів та велику кількість стихійних звалищ (38,7%) та, як результат, наголошували на важливості будівництва та вдосконалення роботи наявних сміттєпереробних комплексів (32,2%).

Слід зупинитися на тому, що українці бачать одним із найбільш ефективних шляхів розв'язання екологічних проблем масове встановлення контейнерів для роздільного вивезення сміття (30,8%). Ті, хто на цей час

не сортує сміття, демонструють свою готовність почати це робити, якщо поряд із їхніми будинками будуть облаштовані майданчики з відповідними контейнерами (62,8% серед тих, хто частково сортує або зовсім не сортує сміття). Необхідно підкреслити, що проблема відсутності баків для роздільного збирання сміття є найбільш характерною для сільської місцевості: 83,3% опитаних селян зазначили, що не мають відповідних контейнерів поряд із їхньою оселею.

Водночас якісне дослідження дозволило зафіксувати достатньо низький рівень обізнаності респондентів про сортування сміття та утилізацію небезпечних відходів, а також занепокоєння учасників фокус-груп щодо того, що на практиці після вивезення сміття сміттєвози змішують у своїх контейнерах всі види побутових відходів між собою.

Окрему увагу у дослідженні було приділено проблемі спалювання сміття та сухої рослинності. Українці у своїй більшості (80,5%) визначають таку практику як небезпечну, а чверть (26,7%) говорить про неї як про одну з тих, що періодично спричиняє погіршення екологічної ситуації у їхній місцевості.

Ще однією проблемою, на яку звертали увагу громадяни, було забруднення атмосферного повітря (проблема для світу – 43,4%, для України – 38,1%, населених пунктів респондентів – 37,6%). Вони відзначали велику кількість автотранспорту (30,3% респондентів говорили, що це є однією з головних причин екологічних проблем у місці їхнього проживання), роботу промислових підприємств (29,9%), масову вирубку лісів та зелених зон (33,8%), а одним із найдієвіших кроків із поліпшення ситуації, на їхню думку, має стати обладнання підприємств сучасними системами очищення (38,1%), про що вже згадувалося, та закриття шкідливих виробництв (21,2%), посилення екологічних вимог до автотранспорту (20,7%), а також збільшення кількості зелених насаджень (16,1%).

Зазначимо, що більше за інших нарікають на роботу заводів та говорять про їхній негативний вплив на довкілля жителі Сходу і ті, хто живе у великих та середніх містах. Своєю чергою, жителі обласних центрів дуже скаржаться на надто велику кількість автотранспорту. Найбільше стурбовані вирубкою лісів жителі західного та північного регіонів.

Також додамо, що селяни частіше за інших потерпають від шкоди, яку завдають, зокрема ґрунту, аграрні підприємства з їхніми добривами та могильниками тварин чи мешканці, які все активніше використовують хімікати та пестициди.

Громадяни України традиційно покладають відповідальність за екологічну ситуацію на владу. Зокрема, більшість із них (63,7%) вважають, що розв'язанням конкретних екологічних проблем у регіонах, у першу чергу, має займатися саме місцева влада, яка до того

ж згідно з даними дослідження, на думку українців, недостатньо приділяє уваги цьому напрямку (71,3% респондентів відповіли, що місцева влада приділяє недостатньо уваги екологічним проблемам, які існують у їхніх населених пунктах). У цілому, дослідження демонструє, що українці очікують від центральної та місцевої влади дій переважно репресивного та обмежувального характеру: посилення заборон і контролю та збільшення штрафів.

Водночас помітним є й те, що, на думку респондентів, громадяни мають нести не меншу відповідальність за екологічний стан у своєму населеному пункті, ніж центральна влада, профільні служби і відомства чи підприємства-забруднювачі.

Втім, рівень екологічної свідомості українців поки що є достатньо низьким. Учасники фокус-груп та респонденти масового дослідження зазначали, що це також є однією з головних причин екологічних проблем на місцях, а відтак, владі та громадським організаціям треба більше уваги приділяти підвищенню екологічної компетентності громадськості.

Коли йшлося про власний внесок у покращення екологічної ситуації, респонденти найчастіше згадували про заощадження тепла, води, електроенергії та газу (50,9% опитаних), що, зазвичай, збігається з їхніми економічними інтересами та допомагає заощадити кошти, та про сортування сміття (44,9%).

Слід також додати, що респонденти у своїй більшості (56,3%) незадоволені рівнем власної поінформованості щодо стану навколишнього середовища у своїх населених пунктах. Крім того, майже всі вони (91,8%), зазвичай, не знають про діяльність жодних громадських організацій, які б займалися довкіллям на місцевому рівні. Своєю чергою, у фокус-групах було наголошено на відсутності підтримки таких об'єднань із боку держави, а також на тому, що на практиці їхня діяльність не завжди спрямована на захист довкілля, але на відстоювання інтересів окремих бізнесменів чи політиків (або навіть вимагання коштів від підприємств).

Під час дослідження також було проаналізовано окремі аспекти екологічної безпеки. Вони, зокрема, стосувалися питань екологічності харчових продуктів та питної води. Зокрема, під час обговорення у фокус-групах якість харчових продуктів переважно була визнана низькою через велику кількість антибіотиків, стабілізаторів та підсилювачів смаку, а контроль із боку відповідних державних інспекцій – неефективним через корупцію. Водночас учасники дискусій знають про органічну продукцію та позитивно до неї ставляться, але визнають, що не завжди можуть її собі дозволити – і купують її здебільшого своїм дітям.

Проте кількісне дослідження продемонструвало, що більш ніж половина українців (57,5%) "інколи" або "часто" таки купують органічну продукцію. Згідно з даними,

органічні харчові продукти є трендом нового покоління. Найбільше тих, хто їх обирає, – серед людей молодших вікових категорій. Вони ж віддають перевагу очищеній та мінеральній воді для пиття та приготування їжі.

Більшість українців (55,2%) підтримують такий світовий екологічний тренд, як розвиток альтернативних джерел енергії. Противників поступового закриття наявних ТЕС та АЕС (43,1% проти закриття ТЕС та 44% – проти закриття АЕС) серед опитаних виявилось трохи менше, ніж прихильників реалізації цих кроків (38,5% та 40,1%, відповідно), навіть попри те, що вони визнають їхню небезпеку для навколишнього середовища та власного здоров'я. Можна припустити, що громадяни схильні до пошуку балансу між економічним розвитком країни та збереженням довкілля і схильні реалістично оцінювати залежність України від теплової та атомної енергетики на сьогодні.

Цікаво, що більшість респондентів (60,5%) масового опитування підтримали ідею збільшення тарифів заради переходу України на екологічно чисті джерела енергії. У цьому випадку ми маємо справу з певним парадоксом у відповідях респондентів, беручи до уваги теперішнє невдоволення суспільства підвищенням тарифів на послуги ЖКГ. Тому можна припустити, що такі відповіді є швидше проявом позитивного ставлення до зеленої енергетики як такої, ніж свідченням готовності до зростання цін на комунальні послуги.

Учасники фокус-груп також позитивно ставляться до переходу на альтернативні джерела енергії, адже, на їхню думку, це є загальносвітовою тенденцією, яка може дати змогу поліпшити екологічну ситуацію.

Разом із тим більшість населення (56,0%) вважає, що на сьогодні Чорнобильська АЕС не є безпечною.

Учасники фокус-груп, говорячи про небезпеку цієї атомної станції, як аргументи наводили велику кількість хворих унаслідок підвищеного радіаційного фону, а також припускали, що саркофаг над 4-м енергоблоком ЧАЕС не є повністю надійним.

Обговорюючи енергетичні питання, учасники фокус-груп виступили проти утилізації ядерних та інших небезпечних відходів в Україні. Близько половини опитаних (45,7%) під час анкетного опитування підтримали їх у цьому. Головним чином це пов'язано з недовірою громадян до влади, в тому числі у питанні якості будівництва сховищ, саркофагів, а також браком відповідної інформації. Більш ніж половина українців (56,4%) не чули про будівництво в чорнобильській зоні відчуження централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива з наявних в Україні АЕС.

Зазначимо, що думки громадян щодо питання пріоритетності економічного зростання чи збереження навколишнього середовища розділилися, але більша частина все ж таки віддала перевагу екологічній безпеці (46,3% надають перевагу екологічній безпеці, 35,4% – економічному зростанню).

Наприкінці дослідження порушувалася також футуристична тематика. На думку учасників фокус-груп, баланс між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь неможливий, проте необхідно прагнути мінімізувати наслідки антропогенного впливу на навколишнє середовище.

Своєю чергою, результати кількісного дослідження громадської думки демонструють визнання переважною більшістю українців (87,1%) того, що майбутні покоління людства можуть зіткнутися з проблемою виживання через екологічні проблеми.

4

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

4.1 ЕКОЛОГІЧНЕ ПИТАННЯ В ІЄРАРХІЇ ПРОБЛЕМ, ЯКІ ТУРБУЮТЬ УКРАЇНЦІВ

На сьогодні екологічна ситуація в Україні хвилює кожного четвертого українця (25,6%). До першої трійки проблем, якими переймаються громадяни, належать високі тарифи на послуги ЖКГ (56,8%), воєнний конфлікт на Сході України (52,2%) та пандемія коронавірусу Covid-19 (52,1%). Далі йдуть: економічна ситуація і низький рівень життя населення (49,1%), корупція у владі (39,8%), якість медичного обслуговування (38,2%). Близько чверті опитаних вважають актуальною проблемою відсутність ефективних реформ (25,5%). Кожного п'ятого респондента тривожать карантинні заходи, яких вживає влада у зв'язку з Covid-19 (21,2%).

4.2 ОЦІНКА ГРОМАДЯНАМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У СВІТІ ТА УКРАЇНІ

Проведене дослідження продемонструвало, що переважна більшість українців (80,5%) вважають, що екологічна ситуація у світі в цілому є поганою (36,6% – “скоріше поганою”, 43,9% – “точно поганою”). Ще гіршою, на їхню думку, є ситуація з екологією в Україні: 40,9% відповіли, що вона є точно поганою, 46,5% – “скоріше поганою” (разом – 87,4%). Деяко кращою є оцінка екологічного стану на місцях, проте більшість респондентів (68,4%) все ж таки схильні вважати, що екологічний стан у їхніх населених пунктах є поганим (“точно поганим” – 30%, “скоріше поганим” – 38,4%).

Діаграма 1

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Які проблеми в Україні Вас хвилюють найбільше?” (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді)

Натомість позитивно оцінили ситуацію з екологічною ситуацією у світі 10,2%, в Україні – 7,8%, у місцях проживання респондентів – 25,5%.

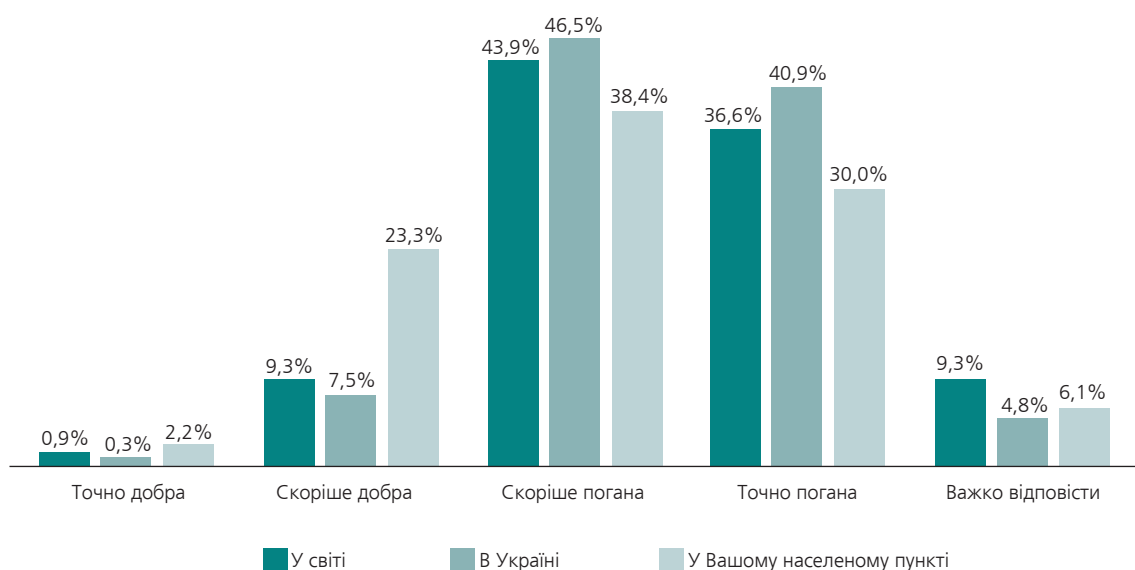
Відзначимо, що найчастіше казали про те, що екологічний стан в Україні є незадовільним, мешканці Заходу (91,2%) та Півдня (90,6%). Разом із тим жителі цих регіонів, порівняно з іншими українцями, частіше зазначали, що екологічна ситуація в їхніх населених

пунктах є “точно доброю” або “скоріше доброю” (Захід – 30,7%, Південь – 33,8%).

Якщо подивитися на двовимірний розподіл відповідей на запитання “Як би Ви оцінили в цілому екологічну ситуацію у Вашому населеному пункті?” та “Тип населеного пункту”, можна побачити, що чим більшим є населений пункт проживання респондентів, тим гірші оцінки стану екології в цій місцевості вони дають. І навпаки,

Діаграма 2

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як би Ви оцінили в цілому екологічну ситуацію...?”

Таблиця 1

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як би Ви оцінили в цілому екологічну ситуацію в Україні?” залежно від регіону проживання

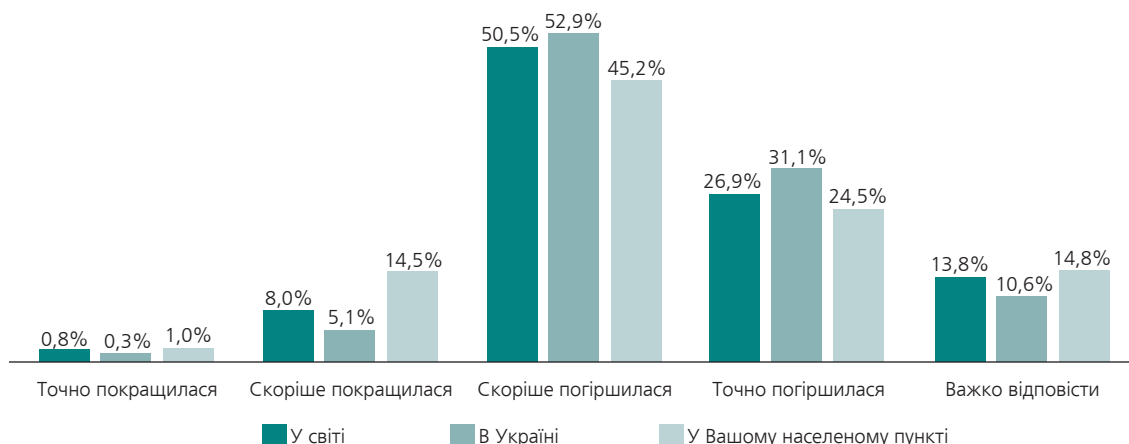
	РЕГІОН				
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь
Точно добра	0,2%	0,0%	0,8%	0,0%	0,0%
Скоріше добра	8,3%	10,1%	7,8%	6,1%	5,6%
Скоріше погана	42,6%	33,3%	47,3%	55,1%	47,0%
Точно погана	41,6%	55,1%	36,5%	36,1%	43,6%
Важко відповісти	7,3%	1,4%	7,6%	2,8%	3,8%

Таблиця 2

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як би Ви оцінили в цілому екологічну ситуацію у Вашому населеному пункті?” залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь
Точно добра	1,7%	5,8%	2,3%	0,9%	1,7%
Скоріше добра	19,6%	21,7%	16,2%	29,8%	32,1%
Скоріше погана	36,9%	37,3%	38,7%	40,7%	35,9%
Точно погана	35,2%	29,7%	36,5%	23,8%	20,9%
Важко відповісти	6,6%	5,4%	6,3%	4,8%	9,4%

Діаграма 3
Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як змінилася за останні декілька років екологічна ситуація...?”

Таблиця 3
Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як би Ви оцінили в цілому екологічну ситуацію у Вашому населеному пункті?” залежно від типу населеного пункту

	ТИП НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ			
	Обласний центр	Велике, середнє місто	Невелике місто, смт	Село
Точно добра	1,3%	0,3%	3,3%	4,0%
Скоріше добра	16,1%	14,7%	22,0%	37,2%
Скоріше погана	43,2%	34,8%	33,5%	35,2%
Точно погана	33,8%	42,0%	31,3%	18,5%
Важко відповісти	5,6%	8,1%	9,9%	4,9%

згідно з отриманими даними, чим меншим є населений пункт, тим кращою є оцінка екологічного стану в ньому. Зокрема, 41,2% опитаних, які проживають у сільській місцевості, добре оцінюють екологічну ситуацію у своєму населеному пункті (“точно добра” – 4,0%, “скоріше добра” – 37,2%), тоді як жителі обласних центрів та великих або середніх міст у два рази рідше давали позитивні оцінки на це запитання (17,4% і 15,0%, відповідно).

Водночас більшість громадян зауважили, що протягом останніх років екологічна ситуація у світі (77,4%), в Україні (84,0%) та в їхньому населеному пункті (69,7%) погіршилася. Вважають, що екологічний стан у світі покращився, 8,8% респондентів, в Україні – 5,4%, в населених пунктах – 15,5%.

4.3 НАЙГОСТРІШІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

Попри те, що питання екологічного стану є менш актуальним для українців порівняно з іншими проблемами (економічними, воєнним конфліктом на Донбасі, пандемією коронавірусу Covid-19 тощо), більшість респондентів заявили, що їх хвилює стан екології у світі (81,1%), в Україні (89,0%) та, особливо, у власному населеному пункті (90,1%). Натомість не є цікавим питання екологічного стану у світі для 14,2% українців. Крім того, 8,4% відповіли, що їх не хвилює екологічна ситуація в Україні. Лише 7,3% респондентів заявили,

що для них не є важливим питання стану екології в їхніх населених пунктах.

Найбільшою екологічною проблемою, яка хвилює респондентів, є забруднення води та дефіцит чистої питної води (у світі – 50,8%, в Україні – 51,0%, у своєму населеному пункті – 54,6%).

Що стосується інших світових проблем, на другому і третьому місцях – глобальне потепління, зміна клімату (47,9%) та посухи, лісові пожежі (44,1%); серед українських проблем – зростання кількості побутових і промислових відходів (45,9%) та забруднення атмосферного повітря (38,1%); серед проблем безпосередньо у містах, селах і селищах респондентів найбільше хвилює також зростання кількості побутових та промислових відходів (54,1%).

Також слід відзначити ставлення українців до проблеми зміни клімату: в цілому, це питання у світовому масштабі хвилює майже половину респондентів (47,9%), тоді як тема зміни клімату на рівні України чи свого населеного пункту викликає занепокоєння у більш ніж вдвічі меншій кількості людей (22,9% і 17,4%, відповідно). Схожа ситуація проглядається й у ставленні до посух та лісових пожеж. Попри аномальні природні явища (як-от пилові бурі) та пожежі у першій половині 2020 року в Україні в цілому і в місці проживання респондентів це питання хвилює лише 31,5% та 19,9% українців, відповідно. Стурбованими ж щодо посух і пожеж у світі є 44,1% опитаних.

Діаграма 4
Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи хвилює Вас особисто стан екології?”

Таблиця 4
Розподіл відповідей респондентів на запитання “Які екологічні проблеми Вас хвилюють найбільше...?” (респонденти могли обрати не більше п’яти варіантів відповіді)

	У СВІТІ	В УКРАЇНІ	У НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ
Посухи, лісові пожежі	44,1%	31,5%	19,9%
Повені	27,6%	18,2%	5,3%
Руйнування озонового шару	32,2%	9,3%	5,7%
Забруднення атмосферного повітря	43,4%	38,1%	37,6%
Нестача зелених насаджень	15,5%	23,5%	20,8%
Глобальне потепління, зміна клімату	47,9%	22,9%	17,4%
Шумове забруднення	7,6%	5,9%	10,9%
Електромагнітне забруднення (Wi-Fi, мобільний зв’язок, 5G тощо)	13,4%	10,4%	11,0%
Радіаційне забруднення	13,6%	20,4%	12,3%
Забруднення ґрунту, руйнування родючого шару земель	21,5%	34,4%	29,4%
Вичерпання природних ресурсів	26,6%	28,2%	17,9%
Забруднення води (океанів, морів, озер, річок, водосховищ, підземних вод), дефіцит чистої питної води	50,8%	51,0%	54,6%
Зменшення біорозмаїття (зникнення різних видів тварин і рослин)	15,0%	13,4%	11,1%
Зростання кількості побутових та промислових відходів	30,6%	45,9%	54,1%
Низька якість харчових продуктів, наявність у них шкідливих речовин	12,1%	28,7%	38,0%
Інше	0,3%	0,7%	1,5%
Мене не турбують екологічні проблеми	2,2%	1,5%	1,6%
Важко відповісти	1,9%	1,5%	1,7%

Якщо звернути увагу на розподіл відповідей щодо екологічних проблем безпосередньо в Україні у регіональному розрізі, то можна дійти висновку, що жителів Півночі найбільше непокоїть забруднення води в країні (46,1%). Мешканці Центру також передусім називали цю проблему (65,6%). Крім того, вони часто згадували про зростання кількості побутових і промислових відходів (63,8%) та забруднення ґрунту, руйнування родючого шару земель (52,2%). Східний регіон у першу чергу переймається питаннями забруднення води в Україні (52,5%), забруднення атмосферного повітря (49,0%) і зростанням кількості побутових та промис-

лових відходів (46,6%). На Заході респонденти частіше за все говорили про збільшення кількості побутових та промислових відходів (56,4%) і забруднення води (49,9%). Водночас на Півдні згадували у першу чергу про нестачу в Україні зелених насаджень (42,3%) та забруднення ґрунту (41,9%).

Що стосується розподілу відповідей респондентів щодо екологічних проблем у їхніх населених пунктах за регіоном проживання, можна побачити, що забруднення води і зростання кількості побутових та промислових відходів є головними проблемами для всіх них.

Ще однією актуальною проблемою на місцях для жителів Півночі, Центру і Сходу виявилось забруднення атмосферного повітря (39,5%, 40,6%, 39,5%, відповідно), для Півдня та Заходу – низька якість харчових продуктів (45,3% і 40,9%, відповідно).

Зауважимо, що відповіді жителів різних типів населених пунктів на запитання щодо екологічних проблем на місцях також дещо відрізняються. Втім, забруднення води та зростання кількості відходів залишаються спільними головними проблемами для всіх них.

Під час обговорення екологічних проблем та у фокус-групах більшість респондентів, незалежно від місця їхнього проживання, говорили про схожі тенденції. Однією з ключових тем дискусій була зміна клімату у світі, зокрема згадувалися питання танення льодовиків і постійного зростання температури повітря.

У контексті українських реалій жвава розмова точилася навколо питання забруднення водних ресурсів, у тому числі виробничими та комунальними стічними водами, а також відсутності належного очищення водою та їхнього обміління. Серед проблем, які також найбільше згадувалися, були забруднення атмосферного повітря і ґрунту, неконтрольований видобуток корисних копалин, вирубка лісів та брак зелених насаджень. Окрему увагу було звернено на низьку якість і недостатню кількість об'єктів з оброблення й утилізації відходів, а також відсутність культури сортування сміття.

Однією з найбільш болісних тем, пов'язаних із питанням екологічного стану в Україні, є Чорнобильська трагедія, про яку також згадували учасники фокус-груп. Вони наголошували на проблемі зносу обладнання на наявних атомних електростанціях.

” Мене найбільше хвилює забруднення повітря, смог, ось це як було влітку в Києві. У Броварах у нас це взагалі проблема, там багато підприємств, заводів. І там теж у нас весь час щось смердить, десь горить. Потім – озеленення. Мало садять, а багато вирубують дерев. І сміття, звичайно ж. Так налагоджені комунальні служби, що не весь час вивозять сміття. Воно всюди валяється, розлітається. Ось це проблема. Ну і, так, може, і люди винні, бо не сортуємо сміття. Буває, пишуть, ну, стоять окремі контейнери для пластикових пляшок, а все одно кидають все в одну купу.

Київ, жінка, 42 роки

” Забрудненість. От настільки в нас забруднюють нашу місцевість, річки, ліси, викидають побутове сміття... На жаль, люди не дотримуються правил... В осінній період палять різне листя, хоча ніби вже і штрафи якісь є, але все одно люди це роблять. Це теж дуже забруднює нашу атмосферу, повітря.

Львів, жінка, 38 років

Таблиця 5

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Які екологічні проблеми в Україні Вас хвилюють найбільше?” (респонденти могли обрати не більше п’яти варіантів відповіді) залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь
Посухи, лісові пожежі	31,4%	45,3%	27,9%	25,0%	38,5%
Повені	12,8%	9,8%	16,8%	21,2%	33,8%
Руйнування озонового шару	15,6%	9,1%	4,2%	9,2%	9,4%
Забруднення атмосферного повітря	35,0%	43,5%	49,0%	31,9%	27,4%
Нестача зелених насаджень	21,5%	18,5%	19,5%	23,4%	42,3%
Глобальне потепління, зміна клімату	18,0%	29,0%	22,9%	23,0%	24,4%
Шумове забруднення	8,5%	5,1%	1,7%	6,6%	9,4%
Електромагнітне забруднення (Wi-Fi, мобільний зв'язок, 5G тощо)	15,8%	12,0%	5,2%	11,0%	8,5%
Радіаційне забруднення	27,4%	14,1%	18,3%	22,1%	15,8%
Забруднення ґрунту, руйнування родючого шару земель	24,6%	52,2%	27,1%	36,8%	41,9%
Вичерпання природних ресурсів	27,2%	22,8%	23,7%	30,2%	41,5%
Забруднення води, дефіцит чистої питної води	46,1%	65,6%	52,5%	49,9%	41,5%
Зменшення біорозмаїття	14,7%	12,3%	7,6%	15,8%	19,2%
Зростання кількості побутових та промислових відходів	24,1%	63,8%	46,6%	56,4%	38,0%
Низька якість харчових продуктів, наявність у них шкідливих речовин	18,9%	29,0%	35,5%	31,9%	23,1%
Інше	0,2%	1,8%	0,8%	0,6%	0,0%
Мене не турбують екологічні проблеми	0,2%	0,7%	1,5%	2,0%	3,4%
Важко відповісти	1,7%	2,2%	0,8%	0,9%	3,0%

Таблиця 6

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Які екологічні проблеми у Вашому населеному пункті Вас хвилюють найбільше?" (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді) залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь
Посухи, лісові пожежі	24,8%	29,7%	19,7%	12,3%	17,5%
Повені	5,2%	5,4%	1,1%	10,1%	3,0%
Руйнування озонового шару	10,4%	6,9%	3,8%	4,8%	2,1%
Забруднення атмосферного повітря	39,5%	40,6%	47,5%	28,4%	29,5%
Нестача зелених насаджень	24,8%	17,8%	16,2%	19,3%	30,3%
Глобальне потепління, зміна клімату	14,4%	18,5%	19,1%	16,9%	18,4%
Шумове забруднення	20,1%	9,8%	3,8%	9,9%	13,2%
Електромагнітне забруднення	19,4%	10,9%	4,4%	11,6%	9,4%
Радіаційне забруднення	27,7%	10,1%	9,5%	6,6%	6,0%
Забруднення ґрунту, руйнування родючого шару земель	24,6%	34,8%	28,2%	36,1%	18,4%
Вичерпання природних ресурсів	22,2%	14,1%	13,9%	20,4%	17,1%
Забруднення води, дефіцит чистої питної води	52,5%	58,3%	59,4%	51,2%	51,3%
Зменшення біорозмаїття	16,3%	13,0%	5,2%	11,6%	11,5%
Зростання кількості побутових та промислових відходів	41,8%	64,9%	53,6%	61,5%	47,4%
Низька якість харчових продуктів, наявність у них шкідливих речовин	31,4%	33,7%	39,3%	40,9%	45,3%
Інше	0,7%	2,9%	1,3%	1,5%	1,3%
Мене не турбують екологічні проблеми	0,2%	1,1%	1,7%	2,2%	3,0%
Важко відповісти	0,5%	2,2%	0,2%	1,1%	7,7%

Таблиця 7

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Які екологічні проблеми у Вашому населеному пункті Вас хвилюють найбільше?" (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді) залежно від типу населеного пункту

	ТИП НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ			
	Обласний центр	Велике, середнє місто	Невелике місто, смт	Село
Посухи, лісові пожежі	18,6%	22,2%	28,0%	18,1%
Повені	8,5%	3,6%	1,6%	2,9%
Руйнування озонового шару	6,9%	8,4%	5,5%	2,8%
Забруднення атмосферного повітря	38,8%	44,7%	35,7%	32,8%
Нестача зелених насаджень	25,3%	12,6%	31,3%	16,1%
Глобальне потепління, зміна клімату	19,9%	18,9%	5,5%	16,5%
Шумове забруднення	14,1%	5,7%	10,4%	9,4%
Електромагнітне забруднення	16,2%	9,9%	6,0%	6,2%
Радіаційне забруднення	16,2%	15,0%	6,0%	7,4%
Забруднення ґрунту, руйнування родючого шару земель	25,5%	29,1%	26,4%	35,2%
Вичерпання природних ресурсів	16,6%	24,6%	12,6%	17,5%
Забруднення води, дефіцит чистої питної води	58,5%	61,6%	44,5%	48,8%
Зменшення біорозмаїття	12,9%	12,0%	4,9%	10,0%
Зростання кількості побутових та промислових відходів	56,3%	59,5%	61,5%	46,4%
Низька якість харчових продуктів, наявність у них шкідливих речовин	40,2%	36,6%	39,6%	35,4%
Інше	1,1%	0,0%	3,8%	2,0%
Мене не турбують екологічні проблеми	1,3%	0,9%	2,7%	2,0%
Важко відповісти	1,4%	2,4%	1,1%	1,7%

Діаграма 5

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Назвіть основні причини екологічних проблем у Вашому населеному пункті” (респонденти могли обрати не більше п’яти варіантів відповіді)

” Відсутність цивілізованої системи утилізації небезпечних відходів. Наприклад, батарейок, ртутних ламп та іншого такого, що не можна просто взяти й викинути на полігон, і воно там пролежить¹.

Одеса, чоловік, 28 років

Учасники фокус-груп також виділили екологічні проблеми, які є властивими для їхніх областей та обласних центрів. Серед головних проблем у дніпровській групі називалися: забруднення річок і повітря; стихійні сміттєзвалища, відсутність сміттєпереробного заводу та нерегулярне вивезення сміття; вирубка зелених насаджень (у тому числі для будівництва будинків); спалювання листя, сміття, а також погана якість питної води.

У Києві йшлося переважно про проблеми, пов’язані із забрудненням атмосферного повітря, а також із побутовими відходами та сміттєзвалищами.

У фокус-груповій дискусії у Чернігові також називалися проблеми, пов’язані зі сміттям і забрудненням повітря. Крім того, згадувалися, зокрема, такі проблемні питання: вирубка лісів, зелених насаджень у місті; виснаження земельних ресурсів; забрудненість, обміління річок та пересихання колодязів із питною водою.

Одесити казали про забрудненість Чорного моря та інших водойм, забудову узбережжя і, як наслідок, об-

валення схилів поблизу моря. Як і в інших областях, на Одещині згадували про проблеми з побутовими відходами, зокрема про перебої з вивезенням сміття та відсутність системи сортування й перероблювання відходів.

Для львів’ян головною екологічною проблемою є відсутність сміттєпереробного заводу. Серед інших проблем Львівщини: забруднення озер і лісів та загазованість повітря.

4.4 ПРИЧИНИ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Серед основних причин екологічних проблем у своєму населеному пункті українці називають такі: відсутність сміттєспалювальних заводів, стихійні звалища – 38,7%; неякісне очищення стічних вод, проблема каналізаційних стоків – 34,5%; низький рівень екологічної культури населення – 33,9%; вирубка лісів, знищення зелених насаджень – 33,8%; недостатня увага до екологічних проблем із боку влади, недостатній контроль, корупція – 31,5%, велика кількість автотранспорту – 30,3%; промислові підприємства та заводи – 29,9%, несанкціоноване спалювання сміття, сухої трави й листя – 26,7%; аграрні підприємства, використання хімікатів та пестицидів селянами – 25,2%.

Зауважимо, що про відсутність сміттєспалювальних заводів і стихійні звалища як одну з головних причин екологічних лих говорять респонденти всіх макрорегіонів. Особливо на це звертають увагу мешканці центрального (46,4%) та західного регіонів (43,1%). Водночас

¹ Усі цитати учасників фокус-груп наведено українською та без редагування

більш ніж половина жителів Сходу країни вважають, що основною причиною екологічних проблем у їхній місцевості є промисловість (56,1%). Респонденти південного регіону у цьому контексті найчастіше згадували про вирубку лісів, знищення зелених насаджень (38,3%) і велику кількість автотранспорту (35,9%). На думку тих, хто мешкають на Півдні, на погіршення екологічного стану, перш за все, впливають суб'єктивні чинники: низький рівень екологічної культури населення (54,3%) і недостатня увага та контроль екологічних проблем із боку влади (47,0%).

Якщо подивитися на двовимірний розподіл відповідей респондентів на запитання щодо причин екологічних проблем у різних типах населених пунктів, то можна побачити таке: в обласних центрах головною причиною екопроблем є велика кількість автотранспорту (43,4%); великі та середні міста скаржаться передусім на негативний вплив промислових підприємств у їхній місцевості (49,5%) і відсутність сміттєспалювальних заводів (41,4%); для невеликих міст і селищ міського типу причина проблем номер один – це відсутність сміттєспалювальних заводів і стихійні звалища (53,3%), а також вирубка лісів, знищення зелених насаджень (44,5%) і несанкціоноване спалювання сміття, сухої трави, листя (43,4%); селяни ж були менш однозначні

у своїх відповідях та все-таки серед ключових причин екологічних проблем вони називали низький рівень екологічної культури населення (37,9%) й аграрні підприємства (36,2%).

4.5 ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

На думку респондентів, задля покращення екологічної ситуації у їхніх населених пунктах перш за все необхідно здійснити такі кроки: обладнати підприємства сучасними системами очищення, фільтрами (38,1%); очистити водойми, відремонтувати або побудувати споруди для очищення стічних вод (37,0%); побудувати сміттєпереробні заводи, вдосконалити роботу наявних сміттєпереробних заводів, закрити сміттєзвалища (32,2%); масово встановити контейнери для роздільного вивозу сміття (30,8%).

Більше чверті опитаних як захід для покращення стану екології підтримують ідею щодо підвищення екологічної культури населення та надання більшої уваги екологічній освіті школярів (28,3%), а також виступають за оновлення й розширення парку зелених насаджень (27,4%).

Таблиця 8

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Назвіть основні причини екологічних проблем у Вашому населеному пункті" (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді) залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь
Промислові підприємства та заводи	23,9%	29,0%	56,1%	14,5%	18,8%
Аграрні підприємства (добрива, могольники тварин тощо), використання хімікатів та пестицидів селянами	25,1%	27,2%	28,4%	29,8%	5,1%
Шахти, де видобувають корисні копалини, та терикони	5,9%	10,5%	5,3%	0,7%	0,4%
Атомні електростанції, транспортування і поховання радіоактивних відходів	10,2%	3,6%	2,9%	3,5%	3,4%
Теплові електростанції (ТЕЦ)	13,5%	7,6%	5,2%	2,2%	9,0%
Гідроелектростанції	7,8%	1,8%	1,7%	1,8%	0,0%
Велика кількість автотранспорту	35,9%	36,6%	23,9%	29,5%	28,6%
Немодернізовані сміттєспалювальні заводи, полігони твердих побутових відходів	18,9%	26,1%	10,3%	13,1%	8,1%
Відсутність сміттєспалювальних заводів, стихійні звалища	30,0%	46,4%	37,8%	43,1%	36,8%
Несанкціоноване спалювання сміття, сухої трави та листя	18,2%	45,7%	26,5%	22,5%	29,9%
Вирубка лісів, знищення зелених насаджень	38,3%	37,7%	31,1%	39,8%	13,2%
Неконтрольований видобуток ресурсів	9,2%	8,7%	6,7%	5,5%	9,8%
Склади бойової техніки, зброї	4,0%	4,3%	3,8%	0,9%	2,1%
Неякісне очищення стічних вод, проблема каналізаційних стоків	27,7%	32,2%	35,3%	38,5%	38,0%
Будівництво нових мікрорайонів, порушення екологічних норм під час будівництва	14,9%	12,0%	3,2%	25,2%	12,8%
Брак уваги до екологічних проблем із боку влади, недостатній контроль за дотриманням екологічних норм із боку державних органів, корупція	21,5%	38,0%	32,6%	28,2%	47,0%
Низький рівень екологічної культури населення	18,2%	36,2%	27,5%	42,4%	54,3%
Нестача грошей, нецільове використання бюджетних коштів	2,6%	10,1%	9,9%	10,1%	23,1%
Інше	2,1%	0,4%	1,9%	2,0%	1,3%
Важко відповісти	1,4%	1,4%	1,7%	2,8%	7,3%

Таблиця 9

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Назвіть основні причини екологічних проблем у Вашому населеному пункті?” (респонденти могли обрати не більше п’яти варіантів відповіді) залежно від типу населеного пункту

	ТИП НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ			
	Обласний центр	Велике, середнє місто	Невелике місто, смт	Село
Промислові підприємства та заводи	29,4%	49,5%	32,4%	19,8%
Аграрні підприємства (добрива, могильники тварин тощо), використання хімікатів та пестицидів селянами	16,6%	24,9%	26,4%	36,2%
Шахти, де видобувають корисні копалини, а також терикони	4,2%	10,5%	0,5%	2,5%
Атомні електростанції, транспортування і поховання радіоактивних відходів	5,6%	7,5%	3,3%	2,6%
Теплові електростанції (ТЕЦ)	12,2%	8,1%	2,2%	0,8%
Гідроелектростанції	3,7%	6,0%	1,1%	0,6%
Велика кількість автотранспорту	43,4%	30,3%	24,2%	14,8%
Немодернізовані сміттєспалювальні заводи, полігони твердих побутових відходів	18,6%	18,9%	12,6%	8,3%
Відсутність сміттєспалювальних заводів, стихійні звалища	37,8%	41,4%	53,3%	34,2%
Несанкціоноване спалювання сміття, сухої трави та листя	21,0%	23,1%	43,4%	31,2%
Вирубка лісів, знищення зелених насаджень	36,2%	30,3%	44,5%	29,5%
Неконтрольований видобуток ресурсів	7,8%	11,7%	3,8%	6,2%
Склади бойової техніки, зброї	3,9%	4,8%	0,5%	1,4%
Неякісне очищення стічних вод, проблема каналізаційних стоків	36,4%	36,9%	29,1%	32,1%
Будівництво нових мікрорайонів, порушення екологічних норм під час будівництва	24,8%	6,9%	9,9%	4,8%
Брак уваги до екологічних проблем із боку влади, недостатній контроль за дотриманням екологічних норм із боку державних органів, корупція	33,1%	33,9%	32,4%	28,0%
Низький рівень екологічної культури населення	31,5%	30,3%	37,4%	37,9%
Нестача грошей, нецільове використання бюджетних коштів	9,1%	11,7%	8,8%	10,7%
Інше	0,5%	2,4%	1,1%	3,1%
Важко відповісти	3,3%	2,7%	1,6%	1,7%

Якщо звернутися до регіонального розподілу відповідей на це запитання, то можна побачити, що думка українців про шляхи розв’язання екологічних проблем у різних частинах країни є дуже схожою. Проте на Заході і в Центрі опитані дещо більше приділяли увагу питанням удосконалення системи поводження з відходами, зокрема необхідності будівництва сміттєпереробного заводу та масового встановлення контейнерів для роздільного вивозу сміття.

Важливо зазначити, що кожний другий українець (50,9%) робить свій особистий внесок у покращення екологічної ситуації, заощаджуючи тепло, воду, електрику та газ. Трохи менша кількість опитаних (44,9%) сортує сміття, здає небезпечне сміття (батареї, електроніку, ртутні лампи тощо) у спеціальні приймальні пункти. Кожний шостий респондент (15,1%) не використовує або майже не використовує вироби з пластику (одноразовий посуд і пляшки, поліетиленові пакети тощо). Трохи менша кількість опитаних прибирає сміття в парках, лісах, поблизу водойм, висаджує дерева (14,1%); купує вживаний одяг та електроніку (11,0%), екологічно чисті продукти й товари (10,8%).

Думки учасників фокус-груп щодо шляхів розв’язання екологічних проблем формувалися навколо двох смислових блоків. По-перше, йшлося про те, як суспільство може поліпшити екологічну ситуацію. У цьому контексті говорили про необхідність дотримання екологічного законодавства та підвищення відповідального ставлення з боку населення до навколишнього середовища. З іншого боку, лунали думки про те, що громадяни повинні контролювати, чи не порушуються екологічні норми в їхніх містах і селах, брати участь в акціях протесту у разі порушення таких норм із боку підприємств або держави. Респонденти в усіх групах також торкалися теми важливості сортування побутових відходів та відмови від використання пластикової тари.

По-друге, під час фокус-групових дискусій пропонувалися шляхи розв’язання екологічних проблем із боку влади, зокрема, обговорювалися такі напрямки:

- удосконалення законодавства у сфері екології (зокрема, регулювання процесу використання природних ресурсів, його вартості) та посилення контролю

- за його виконанням зі значним підвищенням штрафів за порушення норм законів;
- підвищення ефективності роботи Державної екологічної інспекції та створення екологічної поліції;
- впровадження програм із модернізації промисловості та інших об'єктів, які завдають шкоди довкіллю (заміна обладнання, установка очисних споруд, фільтрів, будівництво “екологічних” підприємств замість застарілих);
- будівництво сміттєпереробних заводів, створення умов для сортування побутових відходів;
- перехід на альтернативні джерела енергії;
- відмова від поховання ядерних відходів в Україні та реконструкція наявних реакторів;
- залучення інвестицій у реалізацію екологічних проєктів;
- пропагування збереження довкілля та впровадження в шкільні програми екологічного виховання.

Діаграма 6

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як Ви вважаєте, які кроки мають бути зроблені в першу чергу для покращення екологічної ситуації у Вашому населеному пункті?” (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді)

Діаграма 7

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Що Ви особисто робите задля покращення екологічної ситуації?” (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді)

” Роз’яснювальну роботу, що це шкідливо, слід проводити серед людей і в школі – всюди, де можна. У засобах масової інформації, наприклад, про те ж спалювання листя... Будуть великі штрафи – тоді люди цього робити не будуть... Придумати державну програму, щоб по модернізації, адже всі наші заводи в основному – ще радянської і навіть дореволюційної споруди. Сучасних заводів немає. Давати якісь безвідсоткові кредити, щоб ось старі заводи зносили, а будували вже екологічні... У нас не стоїть, не використовується вітрова енергетика...

Дніпро, чоловік, 46 років

” Вирубуються дерева, дерева кудись діваються. Треба зробити дерево дорожчим – його будуть менше купувати, будуть менше вирубувати.

Дніпро, чоловік, 26 років

” По-перше, хоч один завод сміттєпереробний побудувати. По-друге, щоб працювали закони. Щоб працювала система штрафів. Щоб людина боялася викинути сміття будівельне не там, де йому належить бути. Повинна працювати екологічна поліція.

Чернігів, жінка, 48 років

” Екологічна інспекція. Вони мають не сидіти і чекати скарги від людей. Вони мають діяти так: зранку прийшов на роботу і давай по своєму участку дивитися. А вони чекають поки люди почнуть скарги писати: ой, ми зробили роботу, тому що ми відповіли на скаргу. У них робота, вони отримують дипломи і зарплатню не для того, аби відповідати на скаргу.

Львів, чоловік, 50 років

” З боку населення України потрібно, мені здається, кричати про те, щоб не робити тут ядерні поховання. Просто кричати. А з боку влади, відповідно, приймати потрібні рішення – не прогинатися, а захищати свою країну і свій народ. Не дозволяти. А в плані реакторів, ясна річ, треба знаходити гроші не тільки на дороги, а на реконструкцію і підтримку.

Київ, жінка, 63 роки

4.6 ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОКРАЩЕННЯ СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УВАГА ДО ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ З БОКУ ВЛАДИ

Більшість громадян (63,7%) вважають, що головну відповідальність за покращення екологічної ситуації в їхньому населеному пункті має нести місцева влада. Близько третини опитаних (35,2%) висловили думку, що відповідальність мають нести громадяни, а більше чверті (29,8%) – центральна влада. Покладають відповідальність на підприємства-забруднювачі – 22,5%, спеціалізовані екологічні відомства та служби – 21,1%. Далі з великим відривом йдуть міжнародні структури, міжнародні організації й іноземні держави – 7,9%.

Жителі всіх регіонів України однаково вважають, що місцева влада є головним суб’єктом, відповідальним за покращення стану довкілля. Втім, на Півдні країни ця думка є найбільш розповсюдженою (75,6%). Також зауважимо, що на Сході частіше, ніж в інших регіонах, говорили про відповідальність із боку підприємств-забруднювачів (36,6%).

Важливо зазначити, що, залежно від регіону проживання респондентів, відрізняється їхня позиція щодо відповідальності громадян за покращення екологічного стану. Зокрема, жителі західної, центральної й південної частини більшою мірою, ніж інші, поклада-

Діаграма 8

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як Ви вважаєте, хто має нести головну відповідальність за покращення екологічної ситуації у Вашому населеному пункті?” (респонденти могли обрати не більше двох варіантів відповіді)

ють відповідальність на самих себе (48,4%, 42,8% та 39,7%, відповідно). Водночас на Півночі частіше, ніж в інших регіонах, лунала думка про те, що відповідальність за покращення екологічної ситуації має бути покладена на центральну владу (45,9%).

Під час дослідження також було поставлене запитання, чи достатньо уваги приділяють політики та державні діячі екологічним проблемам у цілому, і переважна більшість опитаних (85,7%) відповіли на нього негативно ("точно ні" – 47,8%, "скоріше ні" – 37,9%). Лише 9,0% громадян мають протилежну думку ("точно так" – 0,9%, "скоріше так" – 8,1%).

Одночасно з цим більшість громадян (71,3%) висловили думку, що місцева влада приділяє недостатньо уваги екологічним проблемам у їхньому населеному пункті ("точно ні" – 37,0%, "скоріше ні" – 34,3%). Майже кожний п'ятий (21,8%) вважає достатньою увагу місцевої влади до проблем екології ("точно так" – 3,1%, "скоріше так" – 18,7%).

Найбільше тих, хто вважають недостатнім рівень уваги місцевої влади до питань екологічного стану, проживає на Півночі (76,9%) та Сході країни (75,0%), а найбільше тих, хто оцінюють цей показник як достатній, – у Центрі (33,4%).

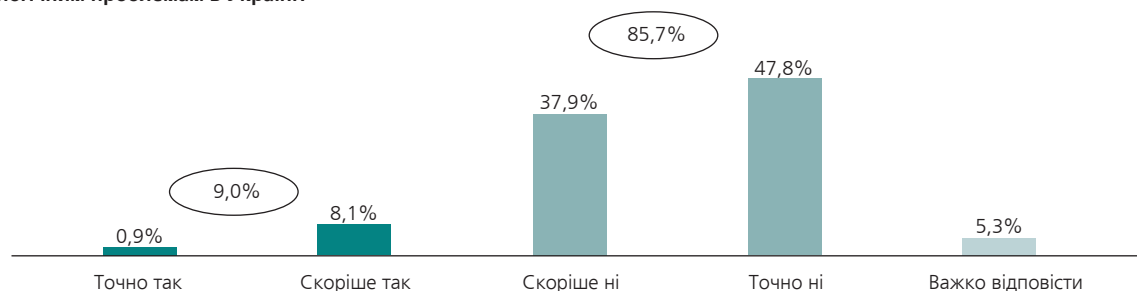
Таблиця 10

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Як Ви вважаєте, хто має нести головну відповідальність за покращення екологічної ситуації у Вашому населеному пункті?" (респонденти могли обрати не більше двох варіантів відповіді) залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь
Міжнародні структури, міжнародні організації, іноземні держави	13,0%	10,1%	5,3%	4,2%	9,8%
Центральна влада	45,9%	33,0%	26,9%	23,9%	16,7%
Місцева влада	64,5%	61,6%	62,2%	60,4%	75,6%
Спеціалізовані екологічні відомства та служби	23,9%	23,9%	19,3%	19,2%	20,9%
Підприємства-забруднювачі	18,2%	15,6%	36,6%	15,5%	22,6%
Неурядові екологічні організації	3,8%	2,5%	2,1%	2,4%	3,0%
Громадяни	19,4%	42,8%	28,1%	48,4%	39,7%
Інше	0,2%	0,0%	0,0%	0,4%	0,0%
Важко відповісти	0,9%	0,4%	3,6%	3,3%	1,3%

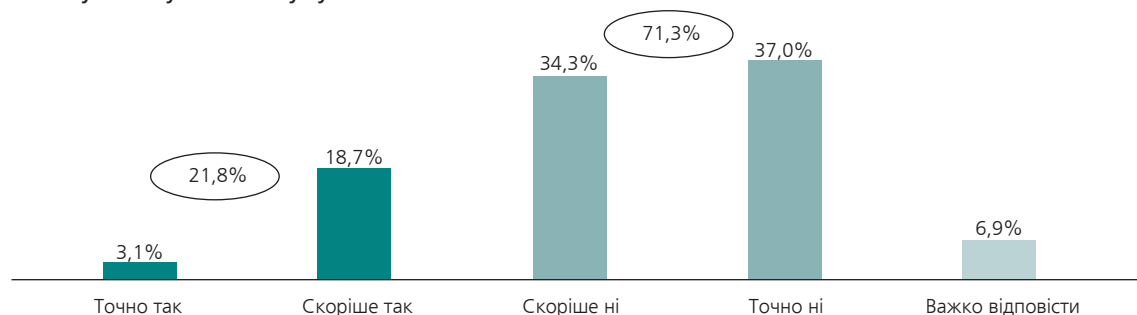
Діаграма 9

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Чи достатньо, на Вашу думку, уваги приділяють політики та державні діячі екологічним проблемам в Україні?"

Діаграма 10

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Чи достатньо, на Вашу думку, уваги приділяє місцева влада екологічним проблемам у Вашому населеному пункті?"

Таблиця 11

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи достатньо, на Вашу думку, уваги приділяє місцева влада екологічним проблемам у Вашому населеному пункті?” залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь
Точно так	0,7%	8,0%	3,4%	2,4%	2,6%
Скоріше так	16,1%	25,4%	13,9%	19,9%	23,5%
Скоріше ні	27,7%	33,0%	33,2%	42,5%	31,2%
Точно ні	49,2%	27,5%	41,8%	27,3%	37,6%
Важко відповісти	6,4%	6,2%	7,6%	7,9%	5,1%

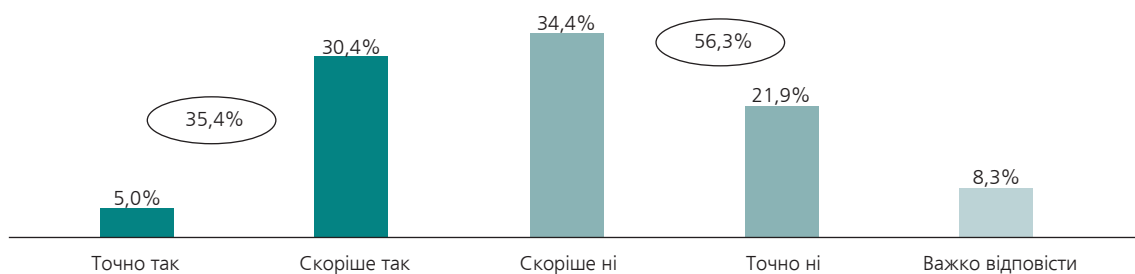
Діаграма 11

Розподіл відповідей респондентів на запитання “З яких джерел Ви зазвичай дізнаєтеся про екологічний стан у Вашому населеному пункті?” (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді)

Діаграма 12

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи задоволені Ви рівнем поінформованості щодо стану навколишнього середовища у Вашому населеному пункті?”

4.7 ПОІНФОРМОВАНІСТЬ УКРАЇНЦІВ ПРО ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН

Про стан екології у їхньому населеному пункті українці дізнаються переважно з телебачення (57,3%), із розмов із рідними, друзями, знайомими (40,0%), інтернет-ЗМІ (36,2%) та соціальних мереж (33,5%). Значно менше опитаних дістають таку інформацію з преси (12,8%) і радіо (8,7%).

Найстарші вікові групи передбачувано традиційно отримують інформацію з телебачення (45–59 років –

63,7%; 60 років і більше – 70%), а наймолодші – з інтернет-ЗМІ (18-29 років – 51,5%; 30-44 роки – 47,8%) та соціальних мереж (18-29 років – 53,5%; 30-44 роки – 45,3%).

Більш ніж половина респондентів (56,3%) не задоволені рівнем власної поінформованості щодо стану навколишнього середовища у їхньому населеному пункті (“скоріше ні” – 34,4%, “точно ні” – 21,9%). Близько третини опитаних (35,4%) заявили, що їх задовольняє той рівень поінформованості, який є (“точно так” – 34,4%, “скоріше так” – 30,4%).

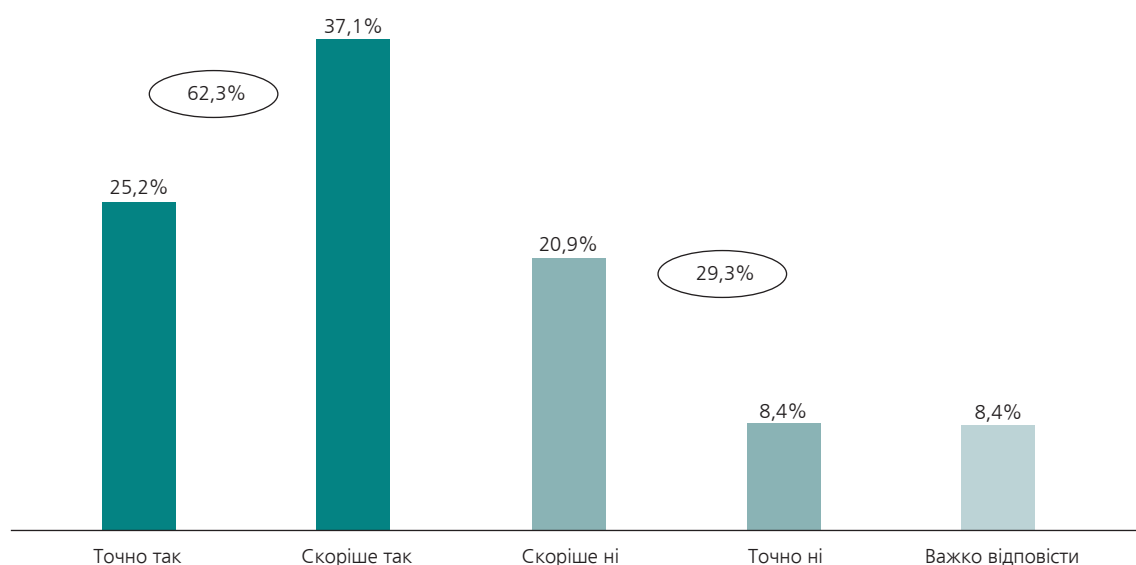
Таблиця 12

Розподіл відповідей респондентів на запитання “З яких джерел Ви зазвичай дізнаєтеся про стан екології у Вашому населеному пункті?” (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді) залежно від віку

	ВІК			
	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60 років і більше
Телебачення	36,1%	49,5%	63,7%	70,0%
Преса	8,1%	9,1%	10,8%	20,1%
Радіо	4,8%	7,3%	7,6%	13,2%
Інтернет-ЗМІ	51,5%	47,8%	36,2%	17,8%
Соціальні мережі	53,5%	45,3%	31,5%	14,0%
Розмови з рідними, друзями, знайомими	33,9%	36,2%	41,2%	45,4%
Книжки, спеціалізована література	3,4%	1,7%	2,0%	1,5%
Інформаційні матеріали, брошури громадських організацій	2,8%	2,9%	2,3%	3,5%
Інше	2,2%	4,0%	3,8%	4,5%
Важко відповісти	3,9%	1,7%	2,3%	2,5%

Діаграма 13

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи вважаєте Ви, що екологічна ситуація у Вашому населеному пункті негативно впливає на Ваше здоров’я?”

4.8 ВПЛИВ ДОВКІЛЛЯ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Більшість українців (62,3%) бачать залежність свого здоров'я та стану навколишнього середовища і вважають, що екологічна ситуація у їхньому місті негативно впливає на їхнє здоров'я (“точно так” – 25,2%, “скоріше так” – 37,1%). Разом із тим більше чверті опитаних (29,3%) не відзначають такого негативного впливу (“точно ні” – 8,4%, “скоріше ні” – 20,9%). Ще 8,4% не змогли дати відповідь на це запитання.

Найбільше тих, хто вбачають негативний вплив несприятливої екологічної ситуації на власне здоров'я, проживає у Центрі України (71,8%), тоді як на Заході такий вплив відчують найменше (38,9%).

Також зазначимо, що передбачувано цей показник залежить від віку респондентів: чим вони є старшими, тим частіше відповідають, що екологічний стан спричиняє погіршення їхнього здоров'я. Серед опитаних у віці від 60 років 66,0% відзначили негативний вплив несприятливої екологічної ситуації на власне здоров'я.

Таблиця 13

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи вважаєте Ви, що екологічна ситуація у Вашому населеному пункті негативно впливає на Ваше здоров’я?” залежно від регіону проживання та віку

	РЕГІОН					ВІК			
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60 років і більше
Точно так	25,3%	34,1%	29,6%	18,8%	19,2%	20,2%	21,2%	24,6%	31,7%
Скоріше так	42,1%	37,7%	35,9%	33,9%	37,6%	38,1%	39,5%	37,4%	34,3%
Скоріше ні	16,8%	14,1%	20,0%	26,7%	24,4%	26,1%	24,1%	19,1%	16,8%
Точно ні	7,8%	7,6%	5,9%	12,2%	6,8%	9,0%	7,9%	9,0%	7,8%
Важко відповісти	8,0%	6,5%	8,6%	8,5%	12,0%	6,7%	7,3%	9,9%	9,4%

4.9 ГОТОВНІСТЬ ДО УЧАСТІ В АКЦІЯХ ПРОТЕСТУ ЧЕРЕЗ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

Половина громадян України (49,5%) не готові брати участь в акціях протесту у разі виникнення у їхньому населеному пункті екологічних проблем, які становлять загрозу для здоров’я. Готовність до участі у таких акціях висловили більше третини респондентів (38,8%).

4.10 НЕУРЯДОВІ ЕКОЛОГІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Переважна більшість опитаних в Україні (91,8%) не знають про діяльність неурядових організацій або об’єднань, які займаються питаннями охорони навколишнього середовища у їхньому населеному пункті. Лише 3,3% респондентів знають про такі організації.

Серед неурядових організацій або об’єднань, які займаються питаннями екологічного стану на місцях, українці згадували, зокрема, такі: Партія зелених (16,9% серед тих, хто знають про діяльність неурядових організацій або об’єднань, які займаються питанням охорони навколишнього середовища); Нова Полтава

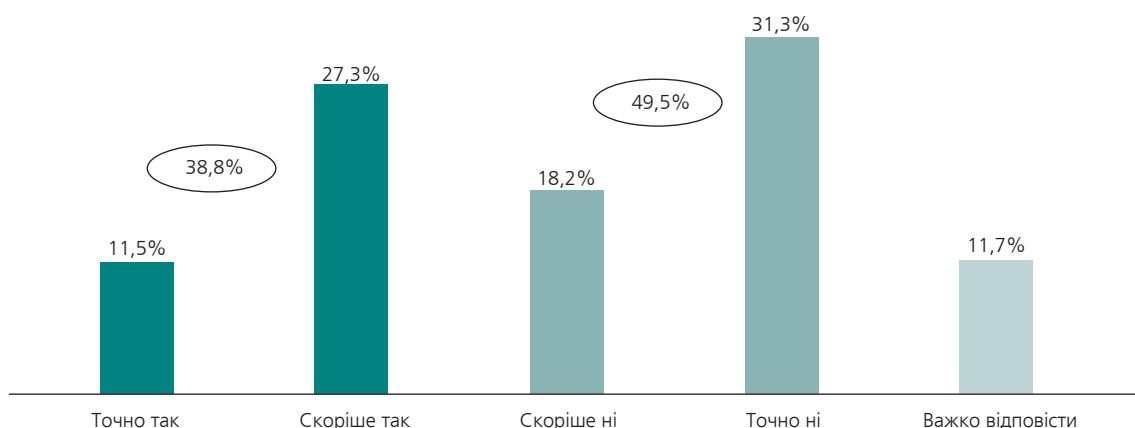
(10,8%); Greenpeace (9,2%); Голос природи (7,7%); Розумне довкілля (6,2%); Товариство охорони природи (6,2%); Еколтава (4,6%); Чисте місто (4,6%); ЕКО Дніпро (4,6%); ЮНЕСКО (4,6%) та інші. У цьому переліку присутнє також Міністерство охорони здоров’я – про нього згадали в екологічному контексті 1,5% серед тих, кому відомо про діяльність екологічних організацій або об’єднань.

Учасники фокус-груп, своєю чергою, під час обговорення теми організацій або об’єднань, які займаються екологічними проблемами, згадали про мережу супермаркетів “Сільпо”, яка встановлює у своїх магазинах контейнери для сортування сміття та збирання батарейок. У Львові наводили як приклад ініціативу “Зелена коробка”, метою якої є поширення культури сортування відходів та зменшення кількості сміття.

Крім того, у київській групі пригадали спільноту “Екологія в Броварах”. Ще одна ініціатива, про яку говорили респонденти, – “Батарейки, здавайтеся!”, чия діяльність, зокрема, спрямована на впровадження культури належної утилізації небезпечних побутових відходів.

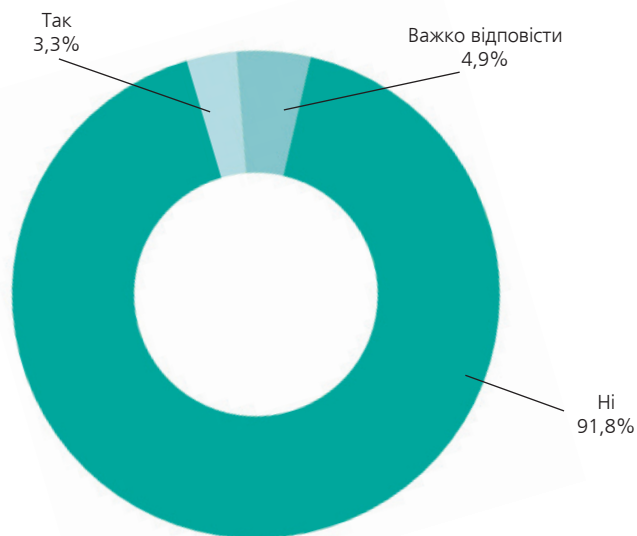
Діаграма 14

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи готові Ви взяти участь в акціях протесту у разі виникнення у Вашому населеному пункті екологічних проблем, що становлять загрозу Вашому здоров’ю?”

Діаграма 15

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи знаєте Ви про діяльність певних неурядових організацій або об’єднань, які займаються питаннями охорони навколишнього середовища?”

Діаграма 16

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Про діяльність яких неурядових організацій або об’єднань, які займаються питанням охорони навколишнього середовища у Вашому населеному пункті, Ви знаєте?” (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді; на запитання відповідали лише ті, хто знають про діяльність певних неурядових організацій або об’єднань, які займаються питанням охорони навколишнього середовища у їхньому населеному пункті)

” Я бачив із приводу сортування сміття, наприклад, “Сільпо” поставило бачки, де написано: скло – сюди, пластик – сюди, фантики – сюди. Підсумок. Увечері прибиральник підходить до цих урн – і в один пакет все складає. Ось і все сортування.
Дніпро, чоловік, 31 рік

” Ось у нас у Броварах є ініціативна група у Фейсбучі, називається “Екологія в Броварах”, є вайбер-співтовариство. І ось там, на сторінці, – всі проблеми: озеленення міста, проблема смогу. І ось створюються петиції для звернення до Верховної Ради, в Міністерство екології. Наприклад, щодо збільшення озеленення міста.
Київ, жінка, 42 роки

” Я чула, що є у Львові та “Зелена коробка” для сортування сміття. Там збираються як волонтери навіть, на волонтерських засадах...
Львів, жінка, 38 років

” Єдина громадська організація в Україні, яка займається гарантованою переробкою батарейок, я знаю, тому що колись їх збирав і довелося їх

відвозити, це було великою проблемою, – це громадська організація “Батарейки, здавайтеся!”, яка поставила бокси в “Епіцентрах” і “Нових лініях”. І потім це все зібране відвозиться, знову ж таки, не в Україну, тому що у нас немає заводів із переробки небезпечних відходів. Їх везуть до Румунії за великі гроші, де намагаються утилізувати... Вони на кожному інтерв'ю не втомлюються просити про донати...

Одеса, чоловік, 28 років

Також у фокус-групах згадувалися такі організації, як “Грінпіс”, “Зелена планета”, екологічна організація В. Борейко (найімовірніше, мався на увазі “Київський еколого-культурний центр”), “Чисте місто”, чернігівські “Зеленбуд” та “Зошанс”.

У дискусіях пролунала думка, що деякі з екологічних організацій не є добросовісними і займаються переважно вимаганням хабарів у керівників підприємств.

” На жаль, зараз на чільному місці тільки гроші. Розумієте? У нас існує багато екологічних організацій... Вони тільки приїжджають на цей завод, до директора заводу, вони беруть гроші... Або вимагають гроші з керівників... Ми дивилися розслідування журналістів, що ось ці екологи не займаються екологією...

Дніпро, жінка, 46 років

4.11 СМІТТЯ ЯК ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Проведене опитування продемонструвало, що більшість громадян України (60,3%) не мають поруч із будинком контейнерів для сортування сміття. Більше третини опитаних (37,5%) мають поруч такі контейнери. Окрім того, 2,2% не змогли відповісти на це запитання.

Відзначимо, що згідно з результатами опитування, кількість контейнерів для сортування сміття у різних регіонах України не є однаковою. Зокрема, майже кожний другий мешканець південного регіону України відповів, що має поблизу свого будинку контейнери для сортування сміття (47,9%), тоді як більшість жителів Сходу зазначили, що не мають таких ємностей поруч зі своїм житлом (72,3%).

Помітною є різниця у відповідях на це запитання жителів різних типів населених пунктів. Більш ніж половина жителів обласних центрів зауважили, що поруч із їхніми будинками є контейнери для сортування сміття, тоді як 83,3% мешканців села не мають їх.

Близько третини українців (36,3%) ніколи не сортують сміття. Заявили, що завжди його сортують 31,8% опитаних, а 30,8% – сортують інколи, окремі види сміття. Не дали відповідь на запитання 1,1% респондентів.

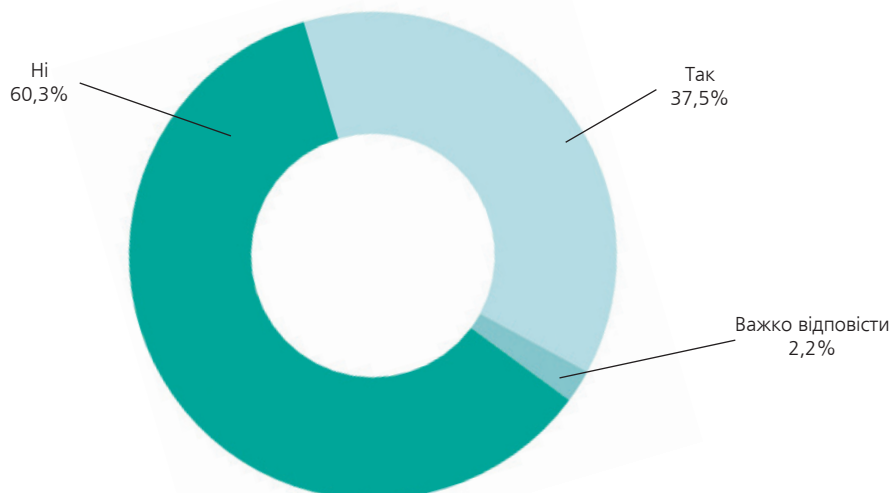
Більшість тих, хто завжди або інколи сортують сміття, проживають у Центрі (73,2%), а також на Заході і Півночі країни (по 68,3%). Серед опитаних кожний другий мешканець Сходу (51,3%) ніколи не сортує сміття.

З тих громадян, які завжди або інколи розділяють відходи на різні групи сміття, більшість сортує пластик (77,9%). Трохи менше опитаних сортують скло (49,6%); папір, картон (45,7%); харчові відходи (43,2%). Далі йдуть небезпечні відходи (батарейки, ртутні термометри, побутова електроніка тощо) – 31,3%. Близько чверті опитаних (26,8%) сортують метал.

Українці, які ніколи не сортують сміття або роблять це не щоразу, пояснюють свої дії перш за все відсутністю контейнерів для сортування сміття поблизу свого будинку (60,8% серед тих, хто не сортує сміття або робить це не щоразу). Третина опитаних не бачать сенсу це робити, адже сортоване сміття забирає одна машина, змішуючи все разом (31,8%). Кожний п'ятий

Діаграма 17

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи є поруч із Вашим будинком контейнери для сортування сміття?”

респондент не має такої звички (19,5%), а 13,1% опитаних заявили, що не роблять цього через брак часу. Не розуміють, для чого потрібно сортувати сміття, та не знають, як це робити, 6,2% респондентів.

Перекопати громадян України сортувати сміття могли б такі чинники, як: наявність контейнерів для сортування сміття поблизу будинку (62,8%); фінансове стимулювання (31,4%); впевненість у тому, що відходи ефективно переробляються (28,0%); більше інформації про те, як сортувати відходи (16,9%); введення штрафів за

відмову від сортування сміття (10,0%); якби їхні близькі, друзі, сусіди почали сортувати сміття (10,0%).

Головним чинником, який міг би перекопати сортувати сміття жителів Сходу, є встановлення спеціальних контейнерів поблизу їхніх будинків (69,2%). Мешканцям Заходу, окрім появи контейнерів, не вистачає впевненості в тому, що відходи переробляються ефективно (41,6%), а представникам Центральної частини України допомогло б фінансове стимулювання (40,5%).

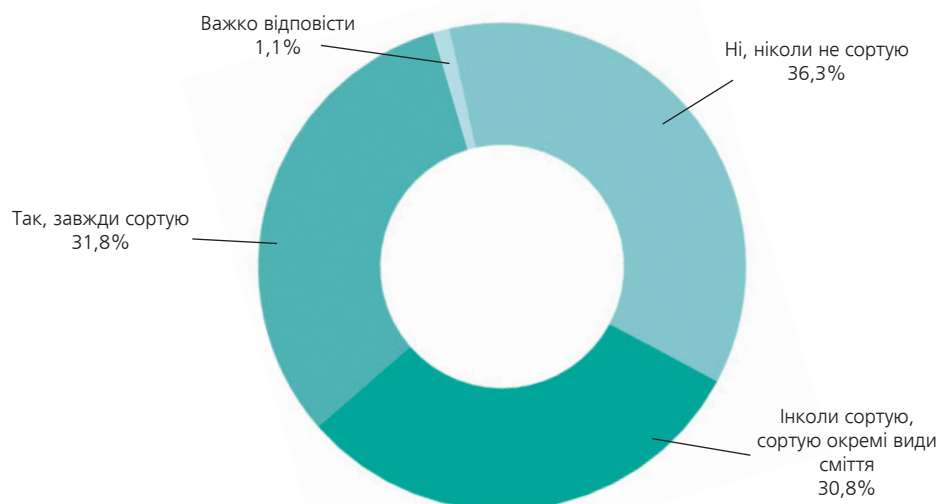
Таблиця 14

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Чи є поруч із Вашим будинком контейнери для сортування сміття?" залежно від регіону проживання та типу населеного пункту

	РЕГІОН					ТИП НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ			
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь	Обласний центр	Велике, середнє місто	Невелике місто, смт	Село
Так	41,1%	37,3%	26,5%	40,9%	47,9%	52,1%	39,3%	43,4%	15,9%
Ні	57,2%	61,2%	72,3%	56,9%	45,7%	45,3%	56,2%	54,9%	83,3%
Важко відповісти	1,7%	1,4%	1,1%	2,2%	6,4%	2,5%	4,5%	1,6%	0,8%

Діаграма 18

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Чи сортуєте Ви сміття?"

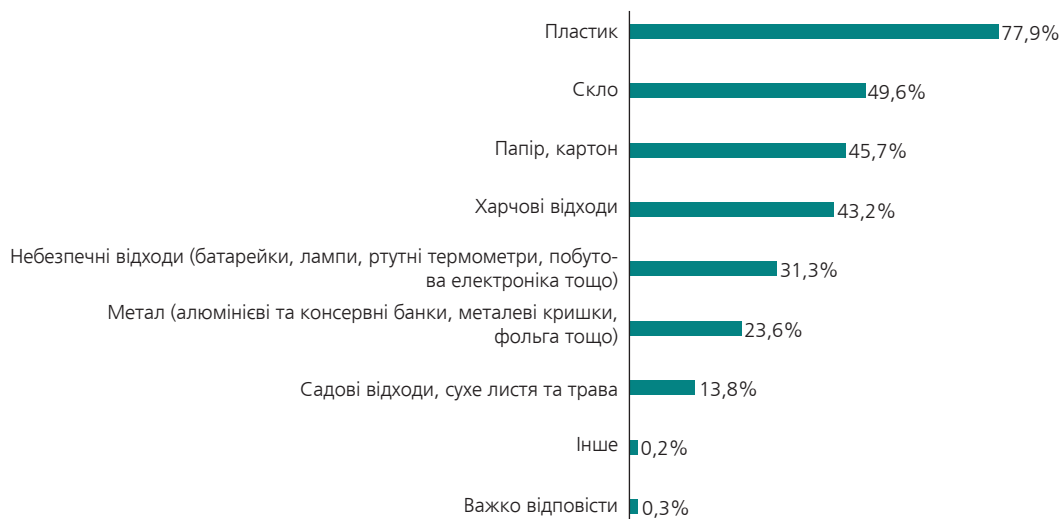
Таблиця 15

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Чи сортуєте Ви сміття?" залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь
Так, завжди сортую	38,5%	37,3%	18,1%	38,5%	27,8%
Інколи сортую, сортую окремі види сміття	29,8%	35,9%	28,8%	29,8%	33,3%
Ні, ніколи не сортую	30,7%	26,8%	51,3%	31,1%	35,5%
Важко відповісти	0,9%	0,0%	1,7%	0,6%	3,4%

Діаграма 19

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Які види сміття Ви сортуєте?” (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді; на запитання відповідали тільки ті, хто завжди або інколи сортує сміття, та ті, хто сортує окремі види сміття)

Діаграма 20

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чому Ви не сортуєте все сміття?” (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді; на запитання відповідали тільки ті, хто інколи сортує окремі види сміття або ніколи не сортує сміття)

Діаграма 21

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Що змогло б переконати Вас сортувати все Ваше сміття?” (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді; на запитання відповідали тільки ті, хто інколи сортує окремі види сміття або ніколи не сортує сміття)

Таблиця 16

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Що змогло б переконати Вас сортувати все Ваше сміття?” (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді; на запитання відповідали тільки ті, хто інколи сортує окремі види сміття або ніколи не сортує сміття) залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь
Наявність контейнерів для сортування сміття поблизу мого будинку	60,0%	64,2%	69,2%	59,3%	56,2%
Якби мої близькі, друзі, сусіди почали сортувати сміття	11,9%	8,7%	8,2%	8,7%	15,4%
Більше інформації про те, як сортувати відходи	21,5%	11,0%	11,7%	17,7%	27,8%
Впевненість у тому, що відходи ефективно переробляються	18,8%	30,6%	22,1%	41,6%	27,2%
Введення штрафів за відмову від сортування сміття	8,1%	15,0%	7,2%	10,2%	14,8%
Фінансове стимулювання (зниження комунальних тарифів для тих, хто сортує сміття, можливість обміняти деякі види сміття на гроші або товари)	25,8%	40,5%	31,2%	36,2%	21,3%
Інше	0,0%	0,0%	0,2%	0,9%	3,6%
Важко відповісти	5,8%	1,2%	10,0%	4,2%	5,9%

У фокус-групових дискусіях багато з учасників повідомили, що так чи інакше сортує сміття. Більшою мірою вони зазначали, що поділяють сміття на папір, пластик, скло, метал та батарейки. Респонденти зазначали, що не відокремлюють залишки харчових відходів від паперу й картону.

Респонденти, що мешкають у приватних будинках, розповідали, що вони збирають органічні відходи та переробляють їх на добриво, використовуючи компостні ями.

Частина учасників зазвичай не замислюється про загрозу від небезпечних відходів. А в більшості випадків, знаючи про наслідки, не займаються спеціальною утилізацією, а відправляють відходи в загальний контейнер. Одна з причин – незнання, де саме відбувається перероблення, або ж висока вартість утилізації.

Загалом, серед найбільш розповсюджених причин відмови учасниками фокус-груп від сортування побутових відходів називалися такі:

- відсутність умов для сортування сміття;
- відсутність сенсу, тому що сортуванням, за словами деяких учасників дискусій, займаються безпритульні або люди з низьким доходом;
- відсутність необхідних знань;
- відсутність мотивації;
- необхідність мати більшу площу будинку/квартири для сортування сміття.

Також під час дискусії обмірковувалося, чому багато хто з українців не сортує сміття. На думку респондентів, для наших громадян є притаманним низький рівень екологічної культури. Крім того, вони знову згадали про відсутність мотивації та винагороди, а також умов для сортування.

” Якщо викидаєш його в загальний контейнер, немає сенсу його просто вдома сортувати... Пластик не доцільно сортувати. Зараз люди ходять, бездомні, ще якісь там, збирають пластик зі смітника і здають його в спеціальні пункти...

Дніпро, чоловік, 46 років

” Ну, так, щоб цілеспрямовано сортувати, я не сортую. Було у свій час, я досить довго – роки, напевно, три збирав макулатуру окремо – і віддавав бомжам. Коли вона коштувала нормально. А потім якось бомжі пропали, кількість макулатури збільшилася – і довелося викидати на смітник. Ловлю бомжа, питаю: “Що таке, макулатури треба?” Він каже: “Мені б метал. Кажу: “А що таке?” – “Впала взагалі в ціні до нуля”.

Київ, чоловік, 51 рік

” А навіщо нам сортувати сміття, якщо у нас немає сміттєпереробного заводу? Нехай навіть я не буду з цього прибутку мати, мене гроші мало цікавлять. Я б їх так просто розібрала. Але так – сенс?

Чернігів, жінка, 48 років

На думку учасників фокус-груп, мотивувати та заохочувати громадян сортувати відходи можна через просвітницькі програми, рекламу, лекції у школах – пояснювати людям, що завдяки цим діям буде менше забруднюватися навколишнє середовище. І що це значно полегшує процес перероблення сміття, знижує навантаження на полігони твердих побутових відходів.

Респонденти також відзначали важливість масового встановлення спеціальних контейнерів для сортування

сміття, а також тар для небезпечних побутових відходів, зокрема батарейок, і щоб сміттевози забирали це сміття окремо.

Вони згадували про важливість запровадження певних стимулів, які б могли стимулювати населення сортувати сміття, наприклад, надання матеріальної або іншої компенсації за здачу макулатури, скла, пластику, жерстяних банок. З іншого боку, говорилося про необхідність запровадження значних штрафів за порушення екологічних нормативів.

Також йшлося про необхідність поліпшення умов праці на сміттєпереробних заводах та звалищах.

” Мені подобається, що в деяких містах України поставили автомати. Ти кидаєш пляшку – й отримувеш для собаки корм.

Дніпро, чоловік, 46 років

” Полегшення роботи тих людей, які працюють на переробних станціях. Зараз, звісно, заводу ще немає, але все одно вручну то переробляють. Але ж вони, коли руки туди запихають, то ж там різної тої зарази стільки.

Львів, чоловік, 50 років

” У нас біля дому... за рахунок громадських бюджетів було встановлено жовті контейнери для роздільного збору сміття, в тому числі для пластику. У мене дитина зацікавилася під час прогулянки, і тепер уже 2,5 року тягає... Кричить моторошно, лається, якщо раптом пляшка потрапляє в загальний кошик, окремо збирає пробки, носить їх, здає в школі, коли проходять акції. А пляшки окремо збирає, носить раз на тиждень у цей контейнер.

Одеса, чоловік, 44 роки

” Ось як за кордоном... Заходять до супермаркету, там стоїть такий автомат. Людина заштовхує в нього порожні пляшки, а їй видають талон на 10 гривень, тобто вартість цих пляшок. Або теж, як для безпритульних домашніх тварин: ти туди пляшку поклав, а звідти – порція їжі бездомним тваринам.

Чернігів, жінка, 48 років

” Добре було б відмаркувати, щоб ми бачили, що приїхала певна машина... Я навіть знаю, в мене сміттевози по графіку їздять. І я завжди бачу, що вони, наприклад, все сміття скидають разом. А так я буду бачити, що, ага, от приїхали, реально забрали пластик, поїхали. Тобто інше сміття лишили. Приїхала інша машина – і забрала всі інші відходи.

Львів, жінка, 25 років

” Я ось, наприклад, не знала, що батарейки потрібно здавати окремо, доки не побачила в під'їзді (контейнер). Тобто інформації такої ніде не було. Ось коли побачила, тепер вже здаю.

Київ, жінка, 63 роки

Слід відзначити, що під час проведення фокус-групових досліджень респондентами демонструвалося позитивне ставлення до ідеї будівництва заводів із перероблення сміття в їхніх регіонах та підкреслювався позитивний досвід західних країн у цьому напрямку. Вони розуміють, що наразі потреба в утилізації відходів є критично високою, підкреслюючи суттєве збільшення полігонів ТПВ.

Разом із тим, на їхню думку, принциповою умовою під час будівництва та роботи сміттєпереробних заводів має стати дотримання екологічних норм. Проте учасники дискусії висловили сумніви, що екологічні стандарти на таких об'єктах будуть витримані. Крім того, їх непокоїть перспектива того, що відходи на такі заводи можуть завозитися з інших країн.

” А за кордоном такі (сміттєпереробні заводи), що від них запаху нема. Чому наші не хочуть біля себе переробний завод будувати? Тому що, коли він починає працювати, той запах до навколишніх сіл іде. А в Голландії він буквально за 20 метрів від кварталу – і ті мешканці навіть не знають, що то є переробний завод.

Львів, чоловік, 50 років

” Для початку (потрібно побудувати сміттєпереробні заводи) хоча б неповного циклу. Але... у них (у західних країнах) ці заводи, у них вимога така, що вони стоять фактично в межах міста. І у них немає ніяких викидів, вони абсолютно нешкідливі. Грубо кажучи, в Норвегії на заводі зростає купа рослин, яких немає в місті, тому що там є тепло, через спалювання сміття. І у них це все обігрівается, підводиться вода, і там просто ціла оранжерія.

Одеса, чоловік, 44 роки

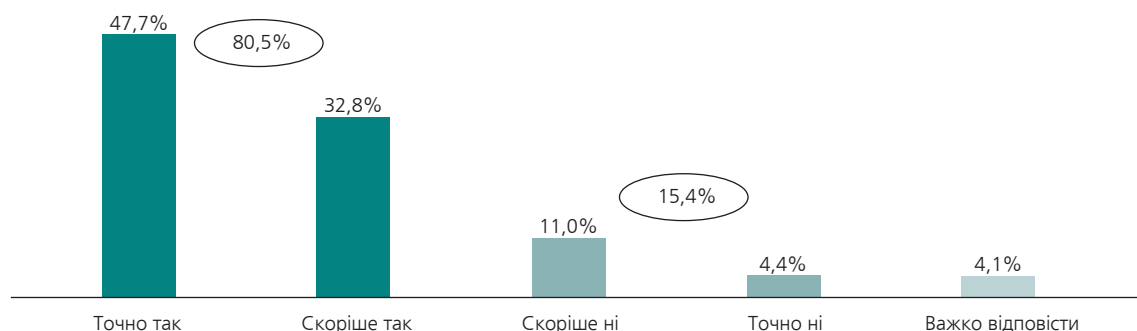
” У мене тільки одне заперечення. Нехай будеться..., треба будувати сміттєпереробні заводи в Україні, але не привозити для переробки сюди сміття з-за кордону. А таке пропонувалося.

Одеса, жінка, 68 років

Ще одне болісне питання, яке порушувалося під час дослідження, – це масове самовільне спалювання опалого листя, сухої трави, відходів. Згідно з результатами опитування, більшість українців (80,5%) вважають спалювання сміття та сухої рослинності небезпечним для довкілля. Кожний шостий опитаний (15,4%) так не вважає.

Діаграма 22

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи вважаєте Ви, що спалювання сміття та сухої рослинності є небезпечним для довкілля?”

Таблиця 17

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи вважаєте Ви, що спалювання сміття та сухої рослинності є небезпечним для довкілля?” залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь
Точно так	33,3%	70,7%	48,5%	44,6%	52,1%
Скоріше так	39,0%	18,1%	31,5%	38,3%	28,6%
Скоріше ні	14,2%	8,0%	11,6%	10,3%	8,5%
Точно ні	7,1%	1,8%	2,7%	4,2%	6,8%
Важко відповісти	6,4%	1,4%	5,7%	2,6%	3,8%

Діаграма 23

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи готові Ви відмовитися від використання поліетиленових пакетів?”

Небезпечним спалювання сміття вважає переважна більшість жителів Центру (88,8%, із яких відповіли “точно так” – 70,7%, “скоріше так” – 18,1%). Найбільше тих, хто не вбачають у цьому небезпеки, проживають на Півночі країни (21,3%, із яких відповіли “точно ні” – 7,1%, “скоріше ні” – 14,2%).

Третина громадян України (35,0%) готова повністю відмовитися від використання поліетиленових пакетів,

які вважаються шкідливими і небезпечними для навколишнього середовища, ще 44,2% опитаних заявили про готовність зменшити їхнє використання. Не готові відмовитися від використання поліетиленових пакетів 13,8% респондентів. Окрім того, 2,3% опитаних відповіли, що не використовують або майже не використовують таких пакетів.

4.12 ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Одна з тем, яка обговорювалася найбільш жваво учасниками фокус-груп, – це якість харчових продуктів в Україні. Вони оцінювали товари на українському ринку переважно як неякісні та такі, якість яких значно погіршилася за останні роки. Ця позиція ґрунтувалася на тому, що, на думку респондентів, екологічна ситуація в Україні є несприятливою і веде до забруднення повітря, питної води, ґрунтів – відповідно, харчових продуктів. Також відзначалося те, що виробники такої продукції безкарно порушують відповідні норми безпеки, що їхні товари можуть містити антибіотики, добавки й підсилювачі смаку, а з іншого боку, відповідні служби не контролюють якість товарів та є корумпованими.

Якісні українські продукти, за словами респондентів, відправляються на експорт або є досить дорогими, натомість в Україну завозиться неякісний імпорт. Крім того, учасники дискусій звертали увагу на велику кількість підробленої продукції.

Водночас більшість учасників дослідження знають, що таке органічна продукція, ставляться до неї позитивно, але фінансово не можуть її собі дозволити. Вони не купують її зовсім або купують нечасто. Виняток – продукти для дітей, для яких намагаються купувати максимально якісні та екологічно чисті продукти.

” Якщо забруднити повітря, якщо забруднити ґрунт, забруднити воду, на чому має вирости екологічно хороший продукт?

Львів, жінка, 38 років

” Якісна продукція відправляється чомусь на експорт, за кордон.

Львів, чоловік, 30 років

” Якість продуктів, звичайно, мене дуже хвилює. І я розчарована. Навіть у порівнянні з моїм дитинством, не можу сказати про попередні покоління, але теж не було ні сирного продукту, ні молочковмісного, ні м'яса із сої.

Київ, жінка, 29 років

” Навіть можна сказати, що дуже недобра (якість харчових товарів). У тому плані, що технологія в більшості випадків порушена. Дуже багато всяких нових ароматизаторів, які все перебивають.

Київ, чоловік, 51 рік

” У нас знищили санітарну службу. Ніхто не стежить за якістю продукції.

Дніпро, жінка, 46 років

Проведене кількісне дослідження продемонструвало, що кожний другий українець (49,7%) інколи звертає увагу на склад та органічність харчових продуктів. Кожний п'ятий (19,5%) робить це завжди, проте більше чверті опитаних (27,4%) ніколи не звертають увагу на цю інформацію. Ще 3,4% не змогли дати відповідь на поставлене запитання.

Відповідали, що завжди звертають увагу на склад продуктів, респонденти з різних вікових категорій приблизно однаково (18-29 років – 21,0%, 30-44 роки – 21,0%, 45-59 років – 21,2%), за винятком вікової групи 60 років і старше (15,7%). Одночасно люди молодшого віку (від 18 до 44 роки) частіше казали про те, що вони звертають увагу на ці дані час від часу (18-29 років – 55,2%, 30-44 роки – 56,3%). Ніколи не звертає увагу на склад продуктів кожен третій українець у віці 60 років і старше.

Також дещо різняться відповіді на це запитання у чоловіків і жінок: останні дещо частіше звертають увагу на склад продуктів та їхню органічність (23,2% жінок завжди вивчають цю інформацію, 53,1% – інколи; тоді як 35,1% чоловіків ніколи не звертають на неї увагу).

Результати обговорення у фокус-групових дискусіях дають змогу зрозуміти, чому українці звертають чи не звертають увагу на органічність товарів. Учасники дослідження говорили про те, що вони звертають увагу на етикетки на харчових продуктах перед тим, як їх купувати, щоб упевнитися не тільки у якості товару, відсутності шкідливих речовин, але й з'ясувати, чи є актуальним термін придатності, чи немає у складі певних інгредієнтів, які є їм протипоказаними для вживання через алергію або інші медичні показання (наприклад, глютен, цукор, молоко, яйця). Також йшлося про звернення до інформації щодо складу харчових продуктів у разі, якщо змінюються смакові якості цих продуктів.

” У мене це питання простіше вирішується. У моєї дитини безглютенова дієта, тому доводиться вивчати весь склад. Якщо немає складу – не купуюмо продукт.

Одеса, чоловік, 44 роки

” Для себе подивитися, що я купую, що туди входить. Ковбаса, сосиски, молочка.

Дніпро, жінка, 31 рік

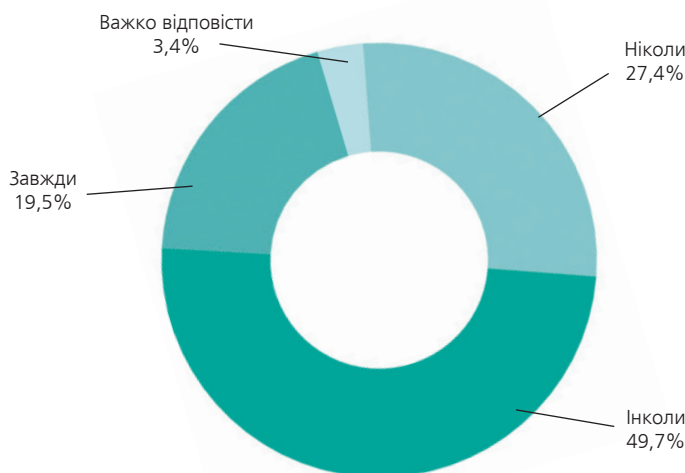
” Але більше мене, звичайно, цікавить термін придатності... Головне для мене – щоб не було ГМО, ось я читаю “без ГМО”. І поменше “Е” ось цих всіх.

Київ, жінка, 42 роки

Водночас респонденти у якісному дослідженні пояснили, чому вони не завжди звертають увагу на склад харчових продуктів. Серед головних причин є такі:

Діаграма 24

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи звертаєте Ви увагу на склад, а також органічність (наявність ГМО, використання шкідливих консервантів, антибіотиків тощо) харчових продуктів?”

Таблиця 18

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи звертаєте Ви увагу на склад, а також органічність (наявність ГМО, використання шкідливих консервантів, антибіотиків тощо) харчових продуктів?” залежно від віку та статі

	ВІК				СТАТЬ	
	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60 років і більше	Чоловіки	Жінки
Завжди	21,0%	21,0%	21,2%	15,7%	15,1%	23,2%
Інколи	55,2%	56,3%	49,3%	41,6%	45,7%	53,1%
Ніколи	19,6%	20,6%	27,0%	37,6%	35,1%	20,6%
Важко відповісти	4,2%	2,1%	2,5%	5,1%	4,1%	3,0%

- немає зайвого часу;
- ціна дає більше розуміння про якість, ніж склад на етикетці;
- вже виробилися споживчі звички, тому немає потреби читати склад;
- є групи товарів, про які покупці знають, що вони не є корисними, але все одно вживають (наприклад, чіпси, крекери тощо);
- деякі виробники приховують справжній склад своєї продукції;
- дрібний шрифт на етикетці.

” Навіщо склад, якщо ціна все скаже.
Чернігів, чоловік, 18 років

” Якщо ти купляєш новий продукт, то читаєш. А так, наприклад, я користуюся одним і тим самим маслом чи молоком від певної марки. Ну, тобто я вже не читаю. Я просто підхожу, беру певну марку – і все.
Львів, чоловік, 30 років

” Читати – не читаю ніколи. Але якщо часом думаю щось брати чи не брати, і великими літерами написано “БЕЗ ГМО”, то я відразу кидаю (в сумку).
Київ, жінка, 63 роки

” Часу немає.
Дніпро, жінка, 70 років

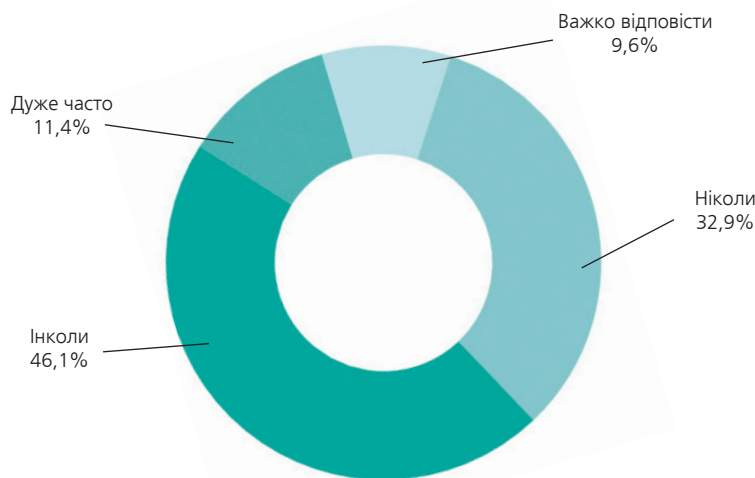
” Тому що товар весь схожий, і навіть багато виробників ще мовчать, що вони туди кладуть, приховують це.
Київ, чоловік, 40 років

” Просто не бачу сенсу читати купу незрозумілих термінів, якщо це щось на зразок печива-крекера. Солоні якісь або зі смаком. Смачно, непогано – і все.
Дніпро, чоловік, 26 років

” По-перше, питання в тому, що не завжди ти прочитаєш. Там такий шрифт дрібний.
Київ, чоловік, 55 років

Згідно з даними масового опитування, майже половина громадян (46,1%) інколи купують органічні харчові продукти. Кожний третій опитаний (32,9%) ніколи не купує таких продуктів, а кожний десятий (11,4%) купує їх дуже часто.

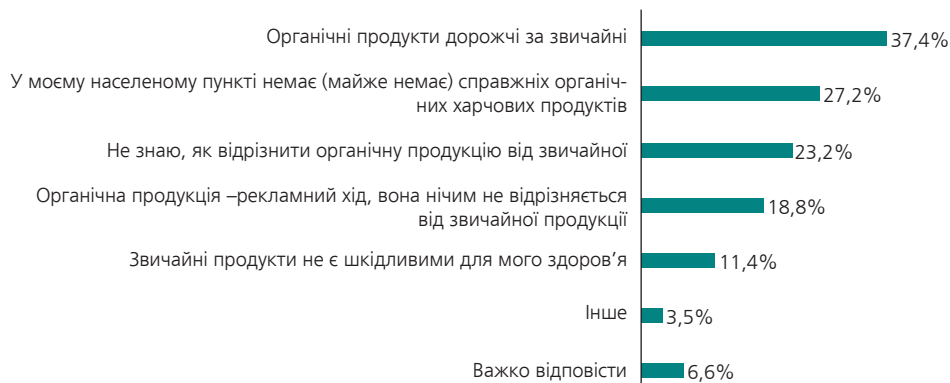
Діаграма 25
Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як часто Ви купуєте органічні харчові продукти?”

Таблиця 19
Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як часто Ви купуєте органічні харчові продукти?” залежно від віку

	ВІК			
	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60 років і більше
Дуже часто	13,4%	13,1%	10,6%	9,6%
Інколи	50,7%	51,8%	45,5%	39,4%
Ніколи	27,2%	27,7%	35,3%	38,1%
Важко відповісти	8,7%	7,5%	8,6%	12,9%

Діаграма 26
Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чому Ви ніколи не купуєте органічні харчові продукти?” (респонденти могли обрати не більше двох варіантів відповіді; на запитання відповідали тільки ті, хто ніколи не купує органічні продукти, або ті, хто не змогли визначитися зі своєю відповіддю щодо цього питання)

Розподіл відповідей на це запитання за віком демонструє, що люди молодших вікових груп частіше купують органічні харчові продукти. Зокрема, інколи купують їх 50,7% респондентів у віці 18-29 років та 51,8% у віці 30-44 роки.

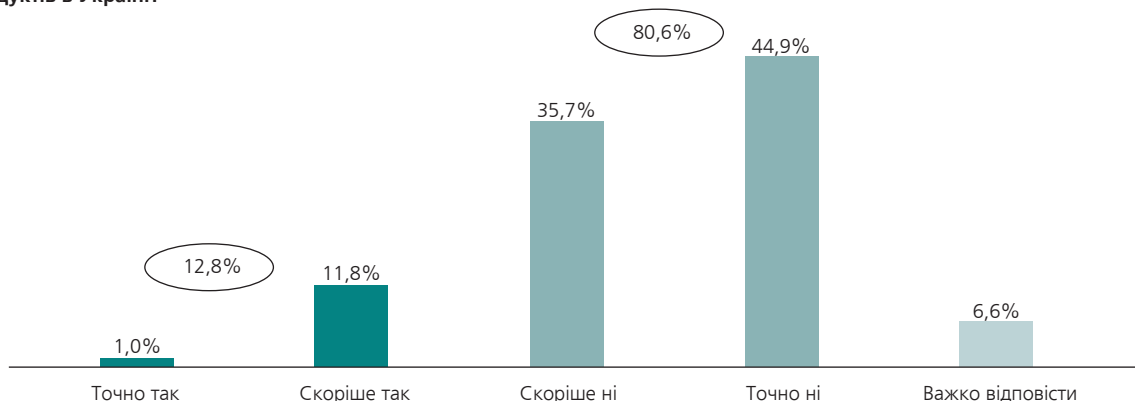
Українці, які ніколи не купують органічних продуктів, не роблять цього з таких причин: вони є дорожчими за звичайні (37,4%); у місцях їхнього проживання таких продуктів майже немає (27,2%), а також тому, що не знають, як відрізнити органічну продукцію від звичай-

ної (23,2%). Окрім того, 18,8% опитаних вважають, що органічна продукція – це лише рекламний хід, вона нічим не відрізняється від звичайної, а 11,4% – що звичайні продукти не є шкідливими для їхнього здоров'я.

Переважна більшість українців (80,6%) схильна вважати, що рівень контролю за якістю харчових продуктів у країні є недостатнім (“точно ні” – 44,9%, “скоріше ні” – 35,7%). Лише 12,8% опитаних мають протилежну думку. Ще 6,6% не змогли визначитися зі своєю думкою.

Діаграма 27

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як Ви вважаєте, чи є достатнім рівень контролю за якістю харчових продуктів в Україні?”

4.13 ЯКІСТЬ ПИТНОЇ ВОДИ

Більше третини українців використовують для пиття та приготування їжі покупну очищену воду або мінеральну воду (37%), а також воду з колодязя, свердловини чи бювету (36,3%). Кожен четвертий опитаний (27,6%) вживає водопровідну воду без використання фільтрів, а кожний п'ятий (21,8%) – водопровідну воду з використанням фільтрів.

Українці у віці 18-44 роки більш схильні використовувати очищену й мінеральну воду (45,1% та 42,6%, відповідно). А люди старші 60 років (40,6%) воліють брати воду з бювету, так само робить і значна частина жителів Заходу (47,1%). У Центральній частині країни здебільшого використовують водопровідну воду без фільтрів (48,9%), а у Південній – із фільтрами (37,6%).

По-різному на це запитання відповідали мешканці міст та сіл. Покупною очищеною водою та/або мінеральною водою частіше користуються жителі обласних центрів, а також великих і середніх міст (41,1% і 40,8%, відповідно). Жителі невеликих міст і селищ міського типу надають перевагу водопровідній воді без фільтрів (46,2%), а селяни – воді з колодязя, свердловини чи бювету (69,9%).

Учасники дискусій відзначали те, що система постачання питної води в населених пунктах є незадовільною. Головні причини – знос комунікацій та використання застарілих методів очищення води. Винятком стала група у Чернігові, де казали, що система водопостачання в цілому є якісною.

Частина респондентів користуються побутовими очисними фільтрами. Втім, багато з них як питну воду використовують покупну, попри наявність фільтра.

Більшість учасників дискусій все-таки споживають нефільтровану воду з-під крана, не використовуючи фільтри, адже, за їхніми словами, ці пристрої є недешевими та неякісними. Вони, зазвичай, або кип'ятять воду, або відстоюють її протягом декількох днів.

Ті, хто не використовують жодних фільтрів, також купують мінеральну або очищену воду (бутельовану, на розлив) та використовують воду, набрану у свердловинах, колодязях, бюветах тощо.

” Дуже поганий стан, трубопровідні ці всі системи – все це дуже сильно від цього залежить.
Дніпро, чоловік, 40 років

” Якщо взяти нашу Чернігівську воду, вона йде з великої глибини. Єдиний недолік – там багато двоокису заліза... А в цілому вона нормальна.
Чернігів, чоловік, 58 років

” Стоїть вдома три фільтри. Вода, як із мулом, із глини...
Львів, жінка, 25 років

” Я користуюся водою виключно з бювету. З крана воду не використовую, тому що там суцільна хімія. Тобто її пити не можна. Раніше купував фільтри, був у мене глечик для очищення води. Ну, з цим, із вугільним фільтром. Добре, класно, але є одне “але”. Написано, що вони повинні кожні три місяці змінюватися, а по факту – десь трохи менше двох місяців, і треба вже викидати. І вони досить дорогі. Тобто виходить, що три фільтри, по-моєму, коштують більше, ніж глечик разом узятий.

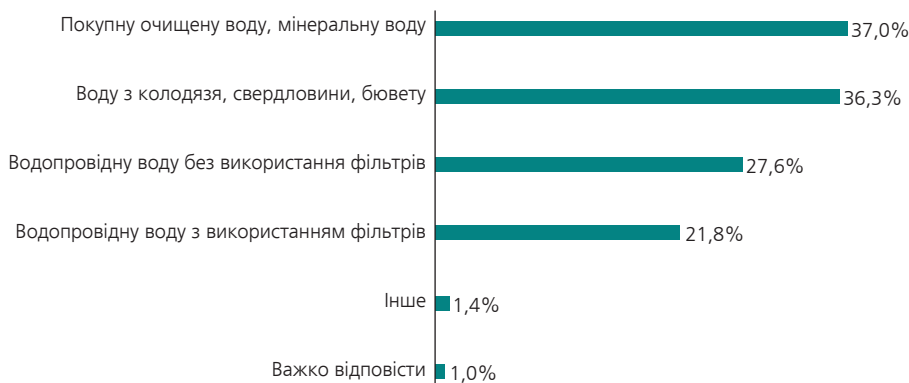
Київ, чоловік, 51 рік

” Ми користуємося артезіанською водою, у нас дуже багато артезіанських свердловин на Кароліно-Бугазі. Вода хорошої якості. Ми цікавилися, коли замовляли буріння цих свердловин. Експлуатується хороший водоносний горизонт, який захищений від забруднення. І до речі, в одеських бюветах, як мені відомо, теж така вода.

Одеса, жінка, 68 років

Діаграма 28

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Яку воду Ви зазвичай використовуєте для пиття та приготування їжі?” (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді)

Таблиця 20

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Яку воду Ви зазвичай використовуєте для пиття та приготування їжі?” (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді) залежно від віку

	ВІК			
	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60 років і більше
Водопровідну воду без використання фільтрів	23,5%	21,8%	27,7%	34,3%
Водопровідну воду з використанням фільтрів	24,9%	22,7%	21,9%	19,0%
Покупну очищену воду, мінеральну воду	45,1%	42,6%	35,6%	28,9%
Воду з колодязя, свердловини, бювету	30,3%	33,9%	37,4%	40,6%
Інше	0,8%	1,2%	1,3%	1,8%
Важко відповісти	0,3%	0,8%	1,8%	0,7%

Таблиця 21

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Яку воду Ви зазвичай використовуєте для пиття та приготування їжі?” (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді) залежно від типу населеного пункту

	ТИП НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ			
	Обласний центр	Велике, середнє місто	Невелике місто, смт	Село
Водопровідну воду без використання фільтрів	30,4%	31,5%	46,2%	16,5%
Водопровідну воду з використанням фільтрів	28,3%	27,9%	26,9%	8,7%
Покупну очищену воду, мінеральну воду	41,1%	40,8%	37,9%	29,4%
Воду з колодязя, свердловини, бювету	17,4%	21,0%	31,3%	69,9%
Інше	2,1%	0,3%	1,6%	0,8%
Важко відповісти	1,4%	1,2%	0,0%	0,5%

4.14 ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕНЕРГЕТИКИ

Половина громадян (55,2%) вважають найбільш перспективною для України альтернативну енергетику. Чверть – атомну енергетику (25,7%) та гідроенергетику (24,9%), а кожний десятий (11,0%) – теплову енергетику. Кожному п'ятому (19,7%) було важко відповісти на це запитання.

Зауважимо, що респонденти у блоці запитань щодо енергетики досить часто відповідали, що їм складно

визначитися зі своєю позицією, – це свідчить про досить низький рівень обізнаності громадськості з цієї теми.

Третина опитаних (38,5%) вважає, що в Україні треба закрити всі теплові електростанції, які працюють на вугіллі (“точно так” – 11,4%, “скоріше так” – 27,1%), натомість 43,1% виступають проти цього (“точно ні” – 15,7%, “скоріше ні” – 27,4%). Кожний п'ятий (18,4%) не зміг визначити свою думку щодо цього питання.

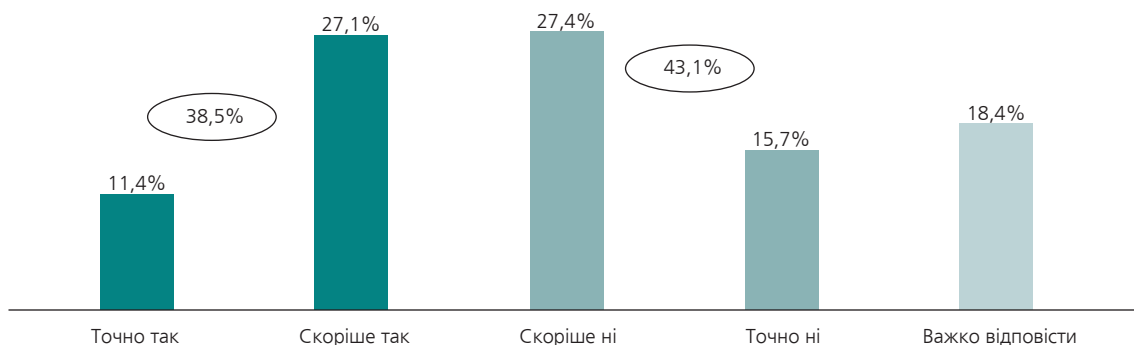
Діаграма 29

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Які, на Ваш погляд, види енергетики є найбільш перспективними для України?" (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді)

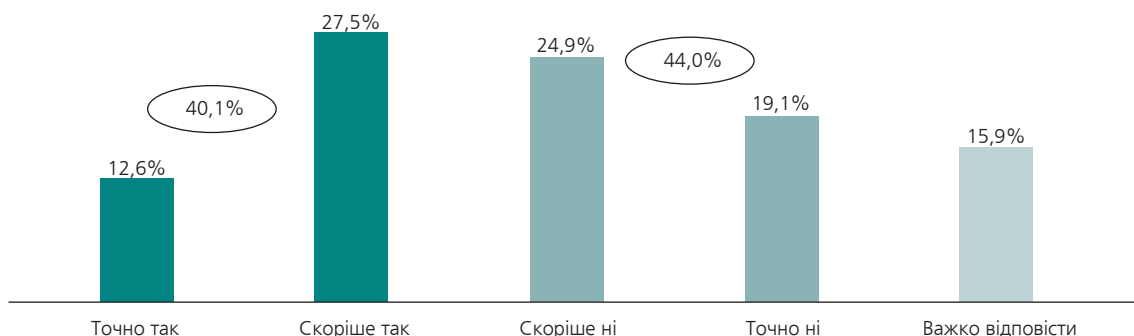
Діаграма 30

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Як Ви вважаєте, чи потрібно поступово закрити в Україні всі теплові електростанції, які працюють на вугіллі?"

Діаграма 31

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Як Ви вважаєте, чи потрібно поступово закрити в Україні всі атомні електростанції?"

Проти закриття всіх атомних електростанцій в Україні виступають 44,0% громадян. Підтримують цю ідею 40,1% опитаних. Кожний шостий респондент (15,9%) не зміг дати відповідь на це запитання.

Звертаючись до фокус-групових дискусій, можна відзначити, що ті українці, які вважають, що в країні потрібно використовувати та розвивати ядерну енергетику, наводять такі аргументи: вона є найдешевшою і дає великі потужності, а також є більш екологічно чистою,

ніж теплова енергетика. Підкреслювалося, що в Україні необхідно значно посилити державний контроль за роботою АЕС.

” Я вважаю, що однозначно потрібно, але треба це, скажімо, той рівень контролю помножити разів у 100. Тому що, якщо, скажімо, одна електростанція може замінити десятки або сотні от тих от, мазутних всяких...

Львів, чоловік, 42 роки

” Вона дешева і, при належному контролі, вона буде не така вже й небезпечна. Але це не означає, що, якщо її розвивати, то треба не розвивати якусь альтернативну.

Дніпро, чоловік, 46 років

” Атомна (енергетика), коли дійсно там дотримуються всіх нормативів, вона менш шкідлива для навколишнього середовища, ніж теплові, ніж вугільні. Не порівняєш, що дає вугільна, які викиди, яку загазованість, і що дає атомна.

Львів, чоловік, 66 років

” Що стосується атомної енергетики, при належному забезпеченні, тобто своєчасних ремонтах, обслуговуванні, – це на сьогоднішній день найбільш економічно вигідна, найдешевша електроенергія й найекологічніший вид енергії.

Київ, чоловік, 35 років

Противники атомної енергетики, своєю чергою, більш за все хвилюються, що в Україні може повторитися катастрофа, аналогічна Чорнобильській, наслідки якої досі повністю не ліквідовані. Крім того, за їхніми словами, у вчених досі немає розуміння щодо механізмів безпечної утилізації радіоактивних відходів.

” Тому що був Чорнобиль. Відбулася божевільна катастрофа, постраждали люди, божевільна кількість. По-перше, ніхто ще до кінця на науковому рівні не дізнався, що робити з цими відпрацьованими ядерними відходами. Немає ще наукових методів утилізації цього...

Дніпро, жінка, 46 років

” Я вважаю, що ні. Нехай краще розвивають сонячну енергетику.

Чернігів, жінка, 48 років

Під час дослідження також вивчалася думка українців щодо Чорнобильської катастрофи та її наслідків. Більш ніж половина українців (56,0%) вважають, що Чорнобильська АЕС є небезпечною для населення й природи. Не вбачають небезпеки у цьому об'єкті 30,9% опитаних.

Учасники фокус-груп, своєю чергою, також висловлювали занепокоєння з приводу безпечності Чорнобильської АЕС, особливо у зоні відчуження. Як аргументи вони згадували про велику кількість хворих в Україні, які мають проблеми зі здоров'ям унаслідок підвищеного радіаційного фону (наприклад, захворювання щитоподібної залози).

Також звучали припущення, що новий саркофаг, побудований над зруйнованим після аварії на четвертому енергоблоці Чорнобильської АЕС, може бути ненадійним, що основна радіація від початку встигла потрапити у ґрунт.

” Конкретно там, де реактор, так, вона небезпечна, в самому місті Прип'яті.

Львів, чоловік, 30 років

” В Україні, зокрема, припустімо, в Одесі, у нас все ще велика кількість людей із захворюваннями щитовидної залози. Це просто ось перший такий дзвіночок того, що існує великий радіаційний фон.

Одеса, жінка, 35 років

” Дуже небезпечна, тому що саркофаг цей може в будь-яку мить впасти – і це буде знову другий Чорнобиль... Нікуди ця радіація не поділася. Її просто накрили саркофагом, і вона, як і раніше, є небезпечною.

Дніпро, чоловік, 46 років

” Саркофаг зверху побудований, а реактор витік вниз.

Львів, чоловік, 30 років

Деякі респонденти заявили, що не можна напевне сказати, чи є на цей момент небезпечною для зовнішнього середовища Чорнобильська АЕС, оскільки, на їхню думку, населення не має змоги контролювати це питання і не має всієї відповідної інформації.

” То є закритий секретний об'єкт.

Львів, жінка, 50 років

” Наскільки на загал було винесено інформацію, що там побудований от цей от саркофаг. А наскільки якісно його зробили, ми це не знаємо.

Львів, чоловік, 42 роки

” Ми не знаємо взагалі, що там відбувається. Може, там уже з усього світу привозять ці відходи ядерні. Ми цього не знаємо.

Чернігів, жінка, 48 років

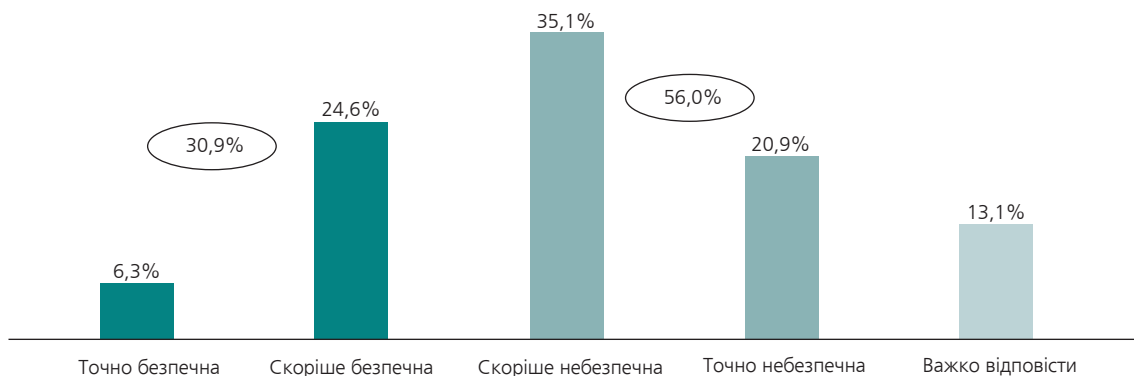
Втім, частина респондентів була налаштована більш оптимістично. Вони відзначили те, що після катастрофи на Чорнобильській атомній електростанції минуло вже досить багато років, що негативний вплив вже значно зменшився. На думку цієї групи людей, саркофаг є достатньо надійною конструкцією, яка запобігла розповсюдженню радіаційного забруднення після катастрофи. Також вони згадували про потужний контроль за ситуацією з боку європейських країн.

” Якщо вважати небезпечним її стан, що вона виділяє радіацію, – напевно, вже навряд чи. Минуло досить багато років.

Одеса, чоловік, 44 роки

Діаграма 32

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Наскільки, на Вашу думку, безпечною на сьогодні є Чорнобильська АЕС?"

” Я не дуже вважаю небезпечним (Чорнобиль). Тому що як-не-як пройшло вже купа років.
Львів, жінка, 25 років

” Я вважаю, що в Чорнобилі зараз не гірше, ніж у нас в Грибовичах.
Львів, чоловік, 50 років

” Щодо Чорнобильської я хочу сказати, що вона зараз під контролем, тому що зацікавлені всі європейські країни в її безпеці.
Київ, чоловік, 55 років

Частина учасників дискусії також не вірять у можливість нових катастроф на інших українських атомних електростанціях. На їхню думку, розвиток новітніх технологій та спеціалісти високого рівня дозволять значно знизити ризики аварій. Більш того, на їхню думку, після Чорнобильської катастрофи контроль на всіх АЕС є значно потужнішим.

” Я думаю, що будуть нові технології якісь. Там вже щось придумують, щоб утилізувати відходи.
Дніпро, жінка, 31 рік

” Тому що в нас був вже Чорнобиль, і ми маємо глибокий досвід, скажімо так. І на основі того, я думаю, що є підсилений контроль за тими атомними, які є на нашій території.
Львів, чоловік, 42 роки

” Я не боюся, я за це просто не думаю. Знаю, там буде хороший контроль, хороші фахівці, це все буде по-новому будуватися – і вже цього вибуху не буде.
Дніпро, жінка, 69 років

” ...У мене є знайомий, який в Енергодарі працював на атомній електростанції в Запорізькій області, і він каже, що там все жорстко контролюють.
Київ, жінка, 29 років

Разом із тим багато хто з учасників фокус-груп все ж таки бояться, що в Україні може статися нова ядерна катастрофа, адже, на їхню думку, в Україні немає належного контролю за атомними об'єктами, а також влада може замовчувати проблеми, пов'язані з функціонуванням атомних електростанцій. Респондентів також непокоїть проблема відпливу за кордон професіоналів, які знаються на принципах роботи та безпеці АЕС. Окрім того, пролунала думка про потенційну небезпеку, пов'язану з переведенням українських АЕС із російського палива компанії "ТВЕЛ" на західне.

Учасники дискусій також говорили, що навіть у розвинених країнах може статися аварія (наприклад, як у випадку з Фукусіма АЕС у Японії), що катастрофа може статися внаслідок певних природних катаклізмів (наприклад, повені).

” У нас контролю, може, дійсно нема. У Японії, думаєте, контролю не було? І що сталося з їхньою атомною електростанцією?
Львів, чоловік, 66 років

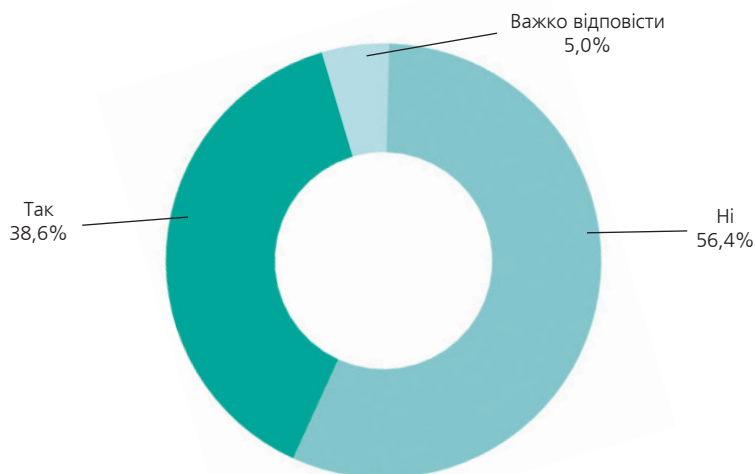
” Справа в тому, що в даний момент у нас не вистачає фахівців, йдуть грамотні атомники, хто може працювати і забезпечувати безпеку, це перше. І друге – ті експерименти з паливом, які проводяться зараз на українських станціях, заміна одного виробника, ТВЕЛів, на іншого, неприпустимо. І ось це, швидше за все, може привести до нового Чорнобиля.

Одеса, жінка, 68 років

Ще одне питання, яке порушувалося у дослідженні, – будівництво в Україні сховища відпрацьованого ядерного палива. Результати опитування продемонстрували, що більш ніж половина громадян (56,4%) не чули про будівництво в чорнобильській зоні відчуження централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива з наявних в Україні АЕС. Більше третини опитаних (38,6%) про таке сховище чули.

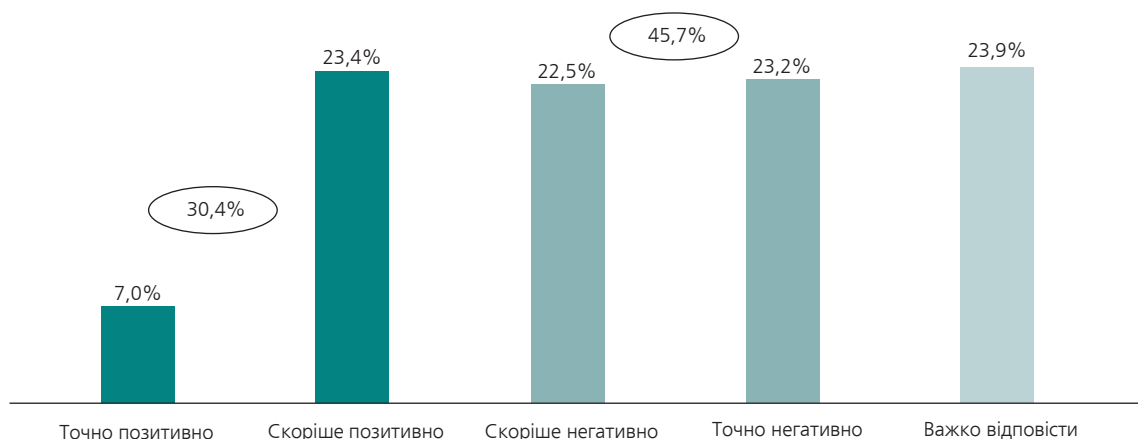
Діаграма 33

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи чули Ви про будівництво в Чорнобильській зоні відчуження централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива з українських АЕС?”

Діаграма 34

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як Ви ставитеся до будівництва централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива, яке може дозволити Україні заощаджувати на оплаті послуг із вивезення та перероблювання відпрацьованого ядерного палива в Росію?”

Майже половина українців (45,7%) негативно ставляться до будівництва централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива, навіть за умов, що це дозволить країні заощаджувати на оплаті послуг із вивезення та перероблювання відпрацьованого ядерного палива в Росію. Позитивне ставлення до цієї ідеї висловили 30,4% опитаних, а 23,9% – відчули складнощі з відповіддю на це запитання.

Своєю чергою, учасники фокус-груп у своїй більшості негативно ставляться до створення нових сховищ для збереження ядерних відходів на території України. Основні причини – високі ризики порушення технологій під час будівництва таких об’єктів, які можуть призвести до витoku радіації. Також існує побоювання, що відходи будуть просто зариватися в землю, таким чином завдаючи шкоди навколишньому середовищу. Висловлювалося побажання передавати відходи в ті країни, де є належний рівень поводження з радіоактивними відходами.

” Негативно... Половину грошей вкрадуть, неякісно побудують, і воно не буде робити... Краще ті країни, які знають, як контролювати утилізацію відходів і які мають досвід, і які мають контролюючі органи за утилізацією.

Львів, чоловік, 42 роки

” До могильників, звичайно, категорично погано ставлюся, ніяких могильників. Особливо беручи до уваги, що у Росії є технологія збагачення відходів і знову ж їх використання.

Київ, чоловік, 35 років

” ...Не можна дати можливість створювати там нові могильники для ядерних відходів. Тобто ми розуміємо, що йшли чутки, що і китайці там хотіли купити, і американці, щоб поховати свої ядерні відходи. Але, сподіваюся, що тим, хто править нашою країною, буде при владі, вистачить розуму, щоб не допустити, не продати територію.

Київ, жінка, 29 років

Менша частина учасників дискусій нейтрально ставиться до будівництва нових об'єктів для зберігання ядерних відходів, за умови, що їх не привозитимуть з інших країн. Ця група апелює до того, що відпрацьоване на українських АЕС паливо потрібно десь зберігати, що альтернативи цьому немає. Разом із тим вони підкреслювали: нові споруди мають бути безпечними та будуватися з використанням новітніх технологій.

” У принципі, я якби нічого проти не маю, якщо вони будуть там тихенько лежати і не вибухнуть.
Дніпро, жінка, 31 рік

” Якщо будуть зберігатися тільки відходи українських АЕС.
Дніпро, чоловік, 46 років

” Якщо буде використовуватися грамотно... Якщо заплановане перероблювання цих ядерних відходів, які згодом будуть безпечні, – тут теж питання таке, що цілком може бути реалізовано. Питання технологій.
Одеса, чоловік, 44 роки

Більшість громадян (60,5%) підтримує поступовий перехід України від використання викопних видів палива до екологічно чистих джерел енергії за умови, що це може призвести до зростання комунальних тарифів. Четверть опитаних (26,2%) не підтримує такий перехід, а 13,3% обрали відповідь “Важко відповісти” на це запитання.

Найбільше прихильників поступового переходу країни до екологічних джерел енергії, навіть за умови зростання комунальних тарифів, проживає у Центральній частині України (73,2%). Найбільше тих, хто не підтримує такий перехід, – мешканці Півдня (35,4%).

Більшість учасників фокус-груп також позитивно ставляться до переходу на альтернативні джерела енергії (у першу чергу йшлося про сонячну та вітрову енергетику) як екологічно чисті й невичерпні. Вони аргументували свою думку тим, що це є загальносвітовою тенденцією, адже відновлювана енергетика пов'язана з найбільш чистою енергією, яка дозволить поліпшити екологічну ситуацію в країні, а також знизить ризики катастроф на АЕС. Респонденти також припускали, що вона буде дешевшою за атомну, теплову, оскільки можна один раз купити генератор – і більше не платити за енергію. Деякі з них вже мають позитивний досвід переходу на екологічно чисті джерела енергії.

” Позитивно. Зараз дуже багато людей переходять на сонячні батареї.
Львів, чоловік, 30 років

” Так, у нас вже стоять.
Чернігів, жінка, 48 років

” По-перше, забруднення практично немає. Вірніше, його 100% немає.
Київ, чоловік, 51 рік

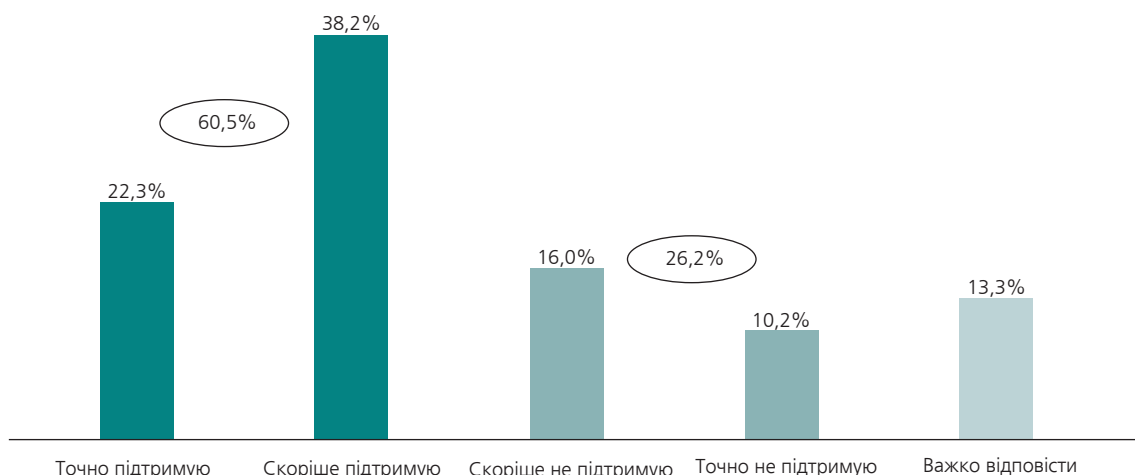
” Дешевше буде. Ти один раз за панелі сонячні заплатив, встановив, і все – ти більше не платиш.
Львів, чоловік, 30 років

” Поліпшення екологічної ситуації, плюс трішки заощадимо копалини корисні, менше будемо вугілля добувати.
Дніпро, жінка, 46 років

Ще одна частина ставиться до екологічно чистих джерел енергії позитивно, але бачить недоліки сезонності та за-

Діаграма 35

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи підтримуєте Ви поступовий перехід України від використання викопних видів палива (нафти, вугілля, природного газу тощо) до екологічно чистих джерел енергії (сонця, вітру, водню тощо), за умови, що це може призвести до зростання комунальних тарифів?”

Таблиця 22

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Чи підтримуєте Ви поступовий перехід України від використання викопних видів палива (нафти, вугілля, природного газу тощо) до екологічно чистих джерел енергії (сонця, вітру, водню тощо), за умови, що це може призвести до зростання комунальних тарифів?” залежно від регіону проживання

	РЕГІОН				
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь
Точно підтримую	25,3%	33,7%	17,0%	20,3%	20,1%
Скоріше підтримую	34,8%	39,5%	40,1%	40,0%	34,2%
Скоріше не підтримую	13,9%	11,2%	15,6%	19,5%	17,9%
Скоріше не підтримую	13,7%	9,1%	8,8%	6,1%	17,5%
Важко відповісти	12,3%	6,5%	18,5%	14,2%	10,3%

лежності від природи, а також високої вартості обладнання для її отримання. Вони висловлювали думку, що переходити на альтернативну енергетику потрібно поетапно, а також зберігаючи можливість вибору джерела енергії, залежно від кліматичних і сезонних умов (наприклад, влітку отримувати енергію від сонця, а взимку – від АЕС).

” По-перше, питання, хто буде то робити, за які кошти буде робити. Якщо держава, дійсно, чи якісь кредити пільгові дасть чи що, щоб людина могла то зробити, то тоді воно піде швидше.

Львів, чоловік, 66 років

” Тому що сонячних днів у році у нас мало.

Одеса, чоловік, 56 років

” Ризик один. Або вітер закінчиться, або сонце потухне... Більше тут ризиків немає таких.

Чернігів, жінка, 48 років

” Грубо кажучи, ось я зараз користуюся сонячною енергією. Прийшла зима, холодно. Щоб у мене була можливість перейти на атомну енергію.

Одеса, жінка, 35 років

У цьому контексті респонденти також згадували про обмеження і податки, які діють в Україні для приватних осіб, які бажають встановити сонячні батареї та вітряні генератори.

” Ось у мене приватний будинок, є земля. Ти не можеш її (сонячну батарею) поставити без спеціального проекту, який коштує багато грошей, просто у себе на землі. Ти можеш поставити її тільки на дах.

Одеса, чоловік, 44 роки

Також лунала думка, що українські олігархи, які заробляють на атомній та теплової енергетиці, не зацікавлені в переході України до використання альтернативних джерел енергії.

” А наші олігархи, які заробляють, вони вам не дадуть закрити це все (ТЕС, АЕС).

Львів, жінка, 38 років

Приблизно третина учасників дослідження ставиться негативно до переходу України на альтернативні джерела енергії, наголошуючи на неекологічності обладнання та шкідливості проживання поблизу генераторів (наприклад, через вібрації від вітряних установок, які можуть шкодити нервовій системі людини). Вони також висловлювали занепокоєння тим, що комунальні платежі у зв'язку з розвитком “зеленої енергетики” можуть збільшитися ще більше, і що в Україні на цьому напрямку заробляють олігархи.

” Мені здається, що ці варіанти повинні існувати як резервний варіант, але в цілому переходити не треба взагалі на неї... Опора має бути – атомна електроенергія... Сам процес виготовлення тих же акумуляторів, електронної об'язки до всіх цих сонячних, він дуже брудний. Тому екологічність всіх цих відновлюваних джерел – спірне питання.

Київ, чоловік, 35 років

” Тут маленький момент. Знову ж, виробництво цих сонячних панелей – це не нешкідливе виробництво. Там використовується кремній, який вимагає специфічної обробки. І сонячні панелі, вони, знову-таки, незважаючи на те, що там нові покоління є, які дозволяють без шкоди 10 років їх використовувати, знову ж, їх через 10 років кудись треба дівати. У них знижується ефективність.

Одеса, чоловік, 44 роки

” Мені здається, тут сталася трошки підміна понять... Явище альтернативної поновлюваної енергетики сприймається погано тільки тому, що зараз у цій країні на цьому заробляють олігархи.

Одеса, чоловік, 28 років

Майже всі учасники фокус-груп відзначили, що підтримують ідею щодо введення податкових пільг для під-

тримки переходу приватних домогосподарств на альтернативну енергетику. Але думки розділилися щодо питання державної підтримки підприємств у цьому напрямку. Багато хто відповів, що надавати пільги можна лише малому і середньому бізнесу, великий повинен сплачувати податки повністю.

” Я думаю, спочатку не потрібно ті пільги вводити. Щоб вони розвинули себе. А потім вже поступово.
Львів, жінка, 30 років

” У перші роки можна, щоб не було оподаткування. А потім, якщо це буде розвиватися, то на загальних підставах.
Чернігів, жінка, 25 років

” За що їм пільги? Вони потім із цього будуть мати прибуток, а їм пільги.
Одеса, жінка, 41 рік

” Тому що це чисто пролобійовані проекти, ці пільги... Вони вигідні тільки тому, хто виробляє це обладнання.
Одеса, жінка, 68 років

” Приватним особам заборонено встановлювати на землю... Тому вони обмежені. Скільки можна поставити? Ну, у себе поставиш на дах – і все. На стіни щось – і все. Тобто законодавство зараз зроблено на користь великих...
Дніпро, чоловік, 46 років

4.15 БІЗНЕС І ДОВКІЛЛЯ

Майже половина українців (46,3%) мають думку, що збереження навколишнього середовища важливіше за

економічне зростання. Серед молоді 18-29 років такої думки дотримується кожний другий (53,2%). Натомість третина опитаних (35,4%) має пріоритетом саме економічне зростання. Майже кожний п'ятий (18,3%) не зміг визначитися з відповіддю на це запитання.

Слід відзначити, що у регіональному розрізі помітна значна різниця у відповідях респондентів на це запитання. Зокрема, за важливість збереження навколишнього середовища, порівняно з економічним зростанням, виступає половина жителів Центру (57,2%), Заходу (54,7%) та Півночі (50,4%). Водночас мешканці Сходу і Півдня частіше обирають економічне зростання (46,4% та 44,9%, відповідно).

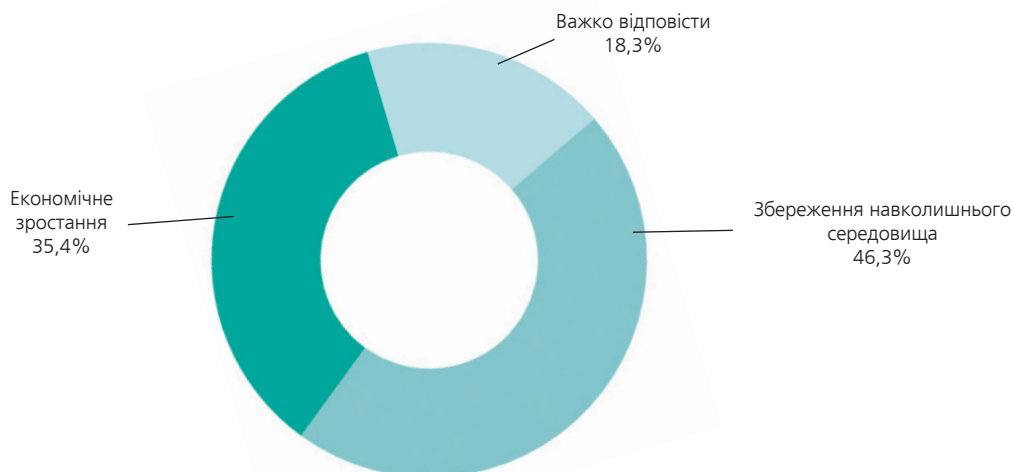
Віковий розріз демонструє, що за пріоритет збереження навколишнього середовища над економічним зростанням виступають дещо частіше люди молодшої вікової групи (18-29 років – 53,2%, 30-44 роки – 48,2%). Натомість люди у віці 45-59 років переважно підтримують позицію, що економічне зростання є важливішим за збереження навколишнього середовища.

У фокус-групах також порушувалося питання можливості економічного зростання держави, розвитку великих підприємств без завдання шкоди навколишньому середовищу.

Респонденти відповідали, що на сьогодні не існує балансу між необхідністю економічного розвитку і захистом навколишнього середовища, що в цілому український бізнес не демонструє екологічну відповідальність. Частина респондентів вважає, що неможливо знайти баланс між заробітком і відсутністю шкоди навколишньому середовищу. Однак деякі учасники дискусій зауважували, що наслідки для довкілля від розвитку промисловості у разі бажання можна мінімізувати. Як приклади наводилися підприємства з іноземним капіталом, які відповідають екологічним стандартам, та підприємства українських бізнесменів, які були модернізовані відповідно до сучасних тенденцій.

Діаграма 36

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як Ви вважаєте, що важливіше: економічне зростання чи збереження навколишнього середовища?”

Таблиця 23

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Як Ви вважаєте, що важливіше: економічне зростання чи збереження навколишнього середовища?” залежно від регіону та віку

	РЕГІОН					ВІК			
	Північ	Центр	Схід	Захід	Південь	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60 років і більше
Економічне зростання	29,3%	25,4%	46,4%	30,6%	44,9%	30,5%	35,6%	38,8%	35,0%
Збереження навколишнього середовища	50,4%	57,2%	34,2%	54,7%	33,3%	53,2%	48,2%	43,3%	43,2%
Важко відповісти	20,3%	17,4%	19,5%	14,7%	21,8%	16,2%	16,2%	17,8%	21,8%

” Тут трошки питання зараз, я вибачаюсь, інше. Баланс між економікою й екологією в даний час неможливий. Якщо ми позакриваємо шкідливі підприємства, а хто буде давати гроші в бюджет? І яка економіка буде? І чи буде держава після цього?

Львів, чоловік, 66 років

” Бізнес хоче більше заробити і менше витратити, менше вкласти, але більше заробити. Я вважаю, що ті люди, які тримають свої підприємства, вони ніяк не захищають нашу екологію. Взагалі ніяк. Це все зливається, викидається, вивозиться на сміттєзвалища...

Дніпро, жінка, 31 рік

” У цілому, розвиток економіки не зовсім можливий без шкоди для екології, але з якоюсь мінімізацією... Взагалі, технічно, я вважаю, що можливо... Інша справа, що я не вірю в це в межах нашої країни. Менталітет наших цих олігархів такий, що треба побільше урвати собі...

Київ, чоловік, 35 років

” Приклад з іноземними інвестиціями. Часто їджу у відрядження. Елементарно, в Чернігові – пивзавод. І екологи, і міжнародні такі аудити проходять, що екологічна відповідальність там 100%. Завод «Форнетті» під Козельцем, іноземні інвестиції. Вони все чітко роблять. Тому що у них система страхування ризиків і система контролю екологічної забрудненості. Якщо у них буде перевищення, то такі штрафи їх господарі отримують. Їх просто позакривають. На сьогоднішній день підприємства з іноземними інвестиціями у нас екологічно відповідальні.

Чернігів, чоловік, 36 років

Більшість громадян (60,6%) вважає, що задля підвищення відповідальності бізнесу щодо екологічних проблем держава повинна в першу чергу посилити екологічні вимоги до підприємств та підвищити штрафи за їхнє невиконання. Близько третини опитаних схвалюють закриття всіх екологічно небезпечних підприємств,

якщо вони не запровадять заходи щодо підвищення рівня екологічної безпеки (39,4%) та запровадження податкових пільг для підприємств, які займаються підвищенням екологічної безпеки (36,6%).

Своєю чергою, учасники фокус-груп звернули увагу на те, що для стимулювання бізнесу до соціальної відповідальності у сфері охорони довкілля держава має зробити такі кроки:

- знизити податкове навантаження;
- чітко сформулювати норми та контролювати їхнє виконання;
- суттєво підвищити штрафи за порушення екологічних норм;
- надавати фінансову підтримку екологічно відповідальному бізнесу;
- надавати дозвіл на будівництво нових підприємств з урахуванням екологічних стандартів;
- надавати дозвіл на початок роботи лише для екологічно чистих підприємств;
- наслідувати досвід європейських країн.

” Я думаю, якщо держава піде шляхом підтримки бізнесу, який дотримується екологічних стандартів... І готовий навіть знизити у себе якусь прибутковість, але щоб виробництво було чистіше й ефективніше, але при цьому буде тоді платити менше податків... Будь-який бізнесмен, будь-який приватний підприємець буде займатися сортуванням сміття у себе на підприємстві, якщо він буде знати, що хоча б на 100 гривень менше заплатити.

Одеса, чоловік, 44 роки

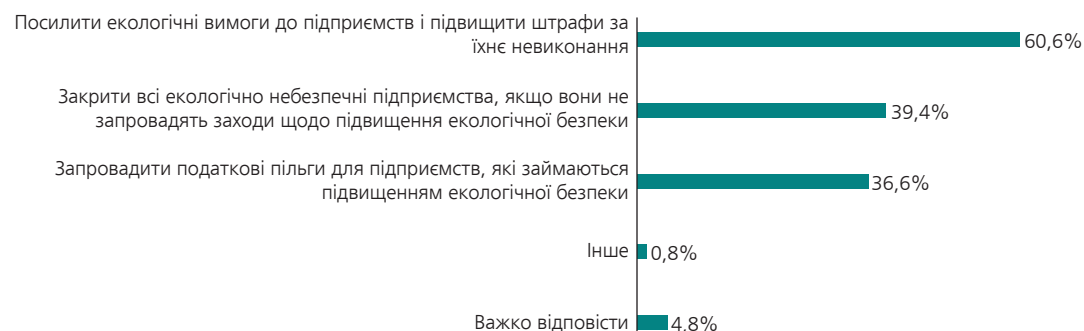
” Якщо підприємство ще буде на фільтр витратитися, який є дорожчим, тоді товар буде дорожчим. Але якщо буде держава допомагати, то буде дешевшим.

Чернігів, чоловік, 46 років

” Не давати дозвіл на виробництво до тих пір, поки людина не доведе, що вона зможе потім або екологічно чисто проводити виробництво, або створювати якісь відновлювальні процеси на

Діаграма 37

Розподіл відповідей респондентів на запитання “Які, на Вашу думку, кроки має зробити держава задля підвищення відповідальності бізнесу до екологічних проблем?” (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді)

тій території, щоб хоча б до того рівня довести, до якого була ця екологія до виробництва.

” Штрафи повинні бути настільки високими, щоб було дешевше поставити нормальні фільтри, ніж забруднювати.

Дніпро, жінка, 46 років

” А що держава? Вимагати певні заходи, норми. Хочеш працювати – виконуй їх. Фільтри став, очищення повітря, води, скидів, відстійники. Ну, тобто дотримуватися норм. Виставити певні норми і контролювати.

Дніпро, чоловік, 40 років

овищі вже почали відбуватися незворотні процеси, які відчують на собі майбутні покоління.

” Дивіться, як було з Чорнобильською станцією. Вона бомбанула. І вже все, процесу назад немає. Так само і наша вся планета. Якщо почали вже вичерпуватися води, став клімат спекотнішим. Ліси вже вирубили, їх вже не садитимуть стільки. Це треба просто зупинити, хіба що в цьому виді, то так. Але поліпшити – вже все. Назад не повернеш.

Чернігів, чоловік, 46 років

” В умовах капіталізму, в яких ми живемо, нічого не зміниться, найближчим часом точно.

Дніпро, чоловік, 26 років

4.16 ЕКОЛОГІЧНЕ МАЙБУТНЄ

Переважає більшість українців (87,1%) вважає, що майбутні покоління людства можуть зіткнутися з проблемою виживання через екологічні проблеми (“точно так” – 47,3%, “скоріше так” – 39,8%). Не вбачають таких ризиків для майбутніх поколінь лише 7,0% опитаних (“точно ні” – 1,4%, “скоріше ні” – 5,6%); майже така сама кількість респондентів (5,9%) не визначилася з відповіддю на це запитання.

Цікаво, що віковий розріз на це запитання не містить суттєвих відмінностей: усі вікові групи однаково чітко усвідомлюють високі ризики того, що майбутньому поколінню доведеться зіткнутися із серйозними екологічними викликами.

У якісному дослідженні респонденти спробували знайти відповіді на запитання, чи можливо знайти баланс між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, із їхньою потребою в безпечному і здоровому довкіллі включно. Частина учасників фокус-груп вважають, що такий баланс є неможливим, як мінімум – через те, що наразі у влади немає політичної волі посилювати екологічні норми, а у бізнесу та суспільства немає бажання їх дотримуватися. Крім того, на їхню думку, у навколишньому серед-

Ті ж, хто вважають, що баланс можливий, обґрунтовували свою думку тим, що це можливо досягнути через відповідальне ставлення до екологічного стану – як на державному рівні, так і на рівні власної сім’ї. За їхніми словами, для порятунку ситуації всім необхідно починати сортувати відходи та дбайливіше ставитися до навколишнього середовища. Державі, як вже йшлося у попередньому пункті, потрібно жорсткіше контролювати дотримання екологічних норм і значно збільшувати відповідні штрафи, співпрацювати з європейськими партнерами у цьому напрямку. Також пропонувалося виробляти лише стільки товарів, продуктів, скільки необхідно населенню або для експорту за високою ціною. Крім того, згадувалося про актуальність розвитку велоінфраструктури та переходу на електротранспорт.

” Зробити нормою сортування сміття. Зробити велодоріжки, побудувати (інфраструктуру) для самокатів, електромобілі ввести. Тобто нововведення вводити і дотримуватися цього.

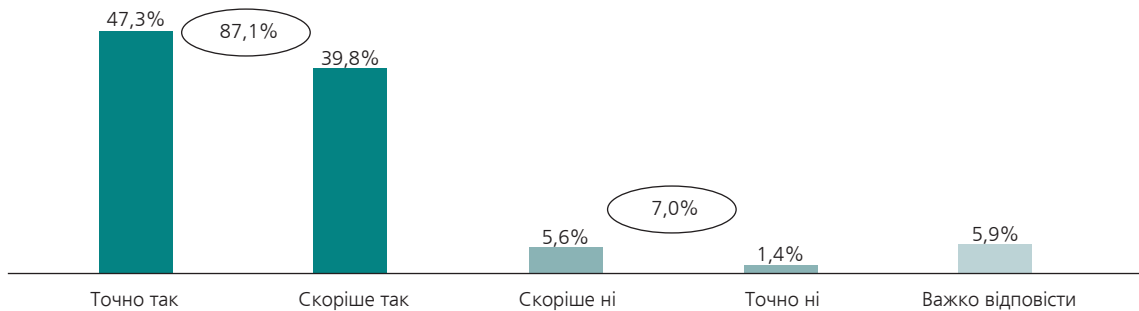
Дніпро, чоловік, 31 рік

” Мені здається, що баланс можливий. При створенні певних умов, таких, як контроль, штрафи.

Київ, чоловік, 35 років

Діаграма 38

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Як Ви вважаєте, чи можуть майбутні покоління людства зіткнутися з проблемою виживання через екологічні проблеми?"

Таблиця 24

Розподіл відповідей респондентів на запитання "Як Ви вважаєте, чи можуть майбутні покоління людства зіткнутися з проблемою виживання через екологічні проблеми?" залежно від віку

	ВІК			
	18-29 років	30-44 роки	45-59 років	60 років і більше
Точно так	46,8%	48,0%	47,7%	46,7%
Скоріше так	39,2%	39,5%	38,7%	41,4%
Скоріше ні	5,0%	5,4%	6,8%	4,8%
Точно ні	2,2%	0,6%	1,6%	1,3%
Важко відповісти	6,7%	6,4%	5,2%	5,8%

” Думаю, що баланс є. Тому що зараз вже є деякі виробництва наші, спільні з іноземцями, на яких вже є в екологічному плані якісь просування. Я вважаю, що баланс буде. Він повинен йти кроками якимись маленькими.

Київ, чоловік, 55 років

” Баланс можливий. І потрібно це робити... Я не можу відповідати за уряд, але я можу відповідати за себе, за свою сім'ю... Дбайливо ставитися до природи, більш уважно. Використовувати не одноразові пакети, а якісь сумки, які можна багато разів використовувати. За чистотою стежити, сортувати сміття, не смітити. Ось саме з такого можна почати.

Київ, жінка, 54 роки

” Якщо, скажімо, нам не потрібна така кількість енергії велика, яку ми там за копійки, я не кажу за нормальні гроші, а за копійки продаємо за кордон, то, можливо, не треба нам. Можливо, ми ті кошти можемо якимось іншим способом заробити. Але за рахунок того, що ми будемо менше виробляти енергії, ми покращимо екологію.

Львів, чоловік, 50 років

5

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Згідно з результатами дослідження “Екологічні тренди в Україні: погляд громадян” можна зробити висновок, що українці розуміють актуальність проблеми екологічної безпеки, попри те, що вона не є для них першорядною та витісняється іншими, гострішими, на їхню думку, викликами, пов’язаними, зокрема, з матеріальним добробутом, пандемією коронавірусу Covid-19, війною на Сході країни.

Водночас, попри існування об’єктивних великих системних екологічних проблем в Україні (стійке підвищення температури повітря у всі сезони, забруднення повітря, ґрунтів, водойм тощо), громадяни схильні применшувати їхнє значення для себе та свого населеного пункту. Зокрема, українці сприймають зміну клімату та глобальне потепління як віддалену від себе проблему. Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів і профільним громадським організаціям у своїх комунікаційних кампаніях слід звертати більшу увагу на місцеві аспекти екологічних проблем та роз’яснювати, які подальші екологічні, соціальні та економічні виклики вони несуть із собою. Своєю чергою, освітянам також слід звертати більше уваги на локальні аспекти зміни клімату (посухи, гради та інші екстремальні природні явища), а також користуватись наявними навчально-педагогічними ресурсами для підвищення якості освіти з питання екологічної безпеки та сталого розвитку, як-от Eco MON².

Населення у цілому незадоволене рівнем уваги з боку влади до екологічної проблематики. Для уряду та центральної влади це означає необхідність приділяти більше уваги та коштів розв’язанню нагальних екологічних проблем. Для політичних сил це свідчить про існування незайнятої, але затребуваної ніші – екологічної партії або екологічного напрямку у межах політичних програм вже наявних політичних сил.³

Зусилля уряду України мають бути спрямовані насамперед на подолання найактуальніших екологічних проблем для населення: забруднення атмосферного пові-

тря; забруднення води та дефіцит чистої питної води; зростання кількості промислових та побутових відходів та недостатньо якісні їхнє перероблювання чи утилізація. Дослідження зафіксувало, що існує великий запит населення на обладнання підприємств сучасними системами очищення та фільтрування з метою розв’язання проблеми забруднення води й повітря.

Дослідження засвідчило, що на сьогодні в Україні гостро стоїть проблема стихійних звалищ. Особливо на неї скаржилися мешканці невеликих міст та селищ міського типу. У регіональному розрізі стихійні звалища є одними з найбільших причин екологічних проблем на Заході та у Центрі країни. Органам місцевого самоврядування необхідно терміново почати комплексно вирішувати це питання та направити зусилля на будівництво нових сучасних сміттєпереробних заводів, а Верховній Раді – зайнятися доопрацюванням та прийняттям законопроекту «Про управління відходами».

Громадяни говорять про те, що головною причиною того, що вони не сортують сміття, є те, що поблизу їхніх будинків немає відповідних контейнерів. Особливо гостро ця проблема стоїть у сільській місцевості. Також про неї частіше за решту говорять мешканці Сходу. У побуті наявність контейнерів поблизу місця проживання та встановлення прийнятної ціни за макулатуру, скло або пластик може стати реальним механізмом стимулювання людей до сортування сміття. Крім того, упевненість у тому, що відходи не будуть змішані та відвезені на стихійне звалище, також підвищить мотивацію людей до сортування сміття. Важливо не забувати про важливість комунікаційного аспекту та проводити на всеукраїнському та місцевому рівнях регулярну інформаційно-просвітницьку роботу, яка дасть змогу населенню усвідомити важливість цієї проблеми. Окремими цільовими групами мають стати керівники місцевих громад, представники правління ОСББ, лідери думок.

Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів слід звернути особливу увагу на критично низький рівень сортування небезпечних відходів серед громадян України та нерозуміння ними ступеня шкідливості цих предметів для природи. Відтак, лівова частка бата-

² <http://www.e-comon.org.ua/>

³ На останніх парламентських виборах у липні 2019 року Партія зелених України отримала 0,66 %.

рейок, акумуляторів, ламп, ліків тощо опиняється на сміттєзвалищах.

У суспільстві також існує запит на реалізацію організаційних кроків із боку влади, урядових і неурядових екологічних організацій та об'єднань, пов'язаних із посиленням контролю за діяльністю промислових підприємств, контролем за якістю харчових продуктів, моніторингом стандартів якості води і повітря та масовим встановленням сортувальних контейнерів. Відтак, Верховній Раді потрібно вдосконалити чинне законодавство у сфері екологічного контролю.

В українських реаліях залишається неефективним механізм впливу громадянського суспільства на розв'язання екологічних проблем, зокрема через громадські організації: майже всі учасники дослідження нічого не знають про роботу таких об'єднань. Тому вкрай важливою, з одного боку, є підтримка державою та іноземними партнерами роботи наявних недержавних організацій у сфері екології та всебічне сприяння появі нових. З іншого боку, наявні організації, що займаються охороною навколишнього середовища, повинні суттєво поліпшити свою роботу із населенням та стати більш публічними.

Більшість опитаних не задоволені рівнем своєї поінформованості щодо стану навколишнього середовища в їхніх населених пунктах. Отримані дані свідчать про необхідність підвищення обізнаності громадян щодо екологічних проблем як органами влади, так і громадськими організаціями через рекламу, інформаційні сюжети, спецпроекти на телебаченні (наприклад, розвідувальні формати) та в мережі Інтернет.

В українському суспільстві існує запит на підвищення рівня екологічної свідомості та культури, і робота в цьому напрямку може стати одним із дієвих механізмів покращення екологічної ситуації в українських містах та селах. Тож уряду та органам місцевого самоврядування важливо проводити серед громад інформаційно-просвітницькі кампанії з роз'яснення, як саме і для чого потрібно сортувати сміття, куди здавати небезпечні відходи, як заощаджувати тепло та воду, наскільки шкідливим є спалювання сміття та сухої рослинності для довкілля тощо. Також важливо проводити активні та цікаві кампанії серед школярів і навіть дошкільнят – це може позитивно вплинути на формування їхньої екологічної свідомості, а також опосередковано вплинути на екологічну поведінку їхніх батьків.

6

ДОДАТОК. ОДНОВИМІРНИЙ РОЗПОДІЛ ВІДПОВІДЕЙ РЕСПОНДЕНТІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КІЛЬКІСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1. ЯКІ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ ВАС ХВИЛЮЮТЬ НАЙБІЛЬШЕ? (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді)

1. Високі тарифи на послуги ЖКГ – 56,8%
2. Воєнний конфлікт на Сході України – 52,2%
3. Пандемія коронавірусу Covid-19 – 52,1%
4. Економічна ситуація, низький рівень життя населення – 49,1%
5. Корупція у владі – 39,8%
6. Якість медичного обслуговування – 38,2%
7. Екологічна ситуація – 25,6%
8. Відсутність ефективних реформ – 25,5%
9. Карантинні заходи, які вживає влада у зв'язку з пандемією коронавірусу Covid-19 – 21,2%
10. Анексія Криму – 16,4%
11. Масовий виїзд громадян за кордон – 14,9%
12. Рівень злочинності – 8,9%
13. Якість освіти – 7,4%
14. Порушення прав людини, нестача свободи – 5,4%
15. Мовне питання – 4,7%
16. Гендерна нерівність – 3,5%
17. Тероризм – 0,8%
18. Інше – 1,9%
19. Жодна з проблем – 0,4%
20. Важко відповісти – 0,4%

ЯК БИ ВИ ОЦІНИЛИ В ЦІЛОМУ ЕКОЛОГІЧНУ СИТУАЦІЮ?

	Точно добра	Скоріше добра	Скоріше погана	Точно погана	Важко відповісти
2. У світі	0,9%	9,3%	43,9%	36,6%	9,3%
3. В Україні	0,3%	7,5%	46,5%	40,9%	4,8%
4. У Вашому населеному пункті	2,2%	23,3%	38,4%	30,0%	6,1%

ЯК, НА ВАШУ ДУМКУ, ЗМІНИЛАСЯ ЗА ОСТАННІ ДЕКИЛЬКА РОКІВ ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ?

	Точно покращилася	Скоріше покращилася	Скоріше погіршилася	Точно погіршилася	Важко відповісти
5. У світі	0,8%	8,0%	50,5%	26,9%	13,8%
6. В Україні	0,3%	5,1%	52,9%	31,1%	10,6%
7. У Вашому населеному пункті	1,0%	14,5%	45,2%	24,5%	14,8%

ЧИ ХВИЛЮЄ ВАС ОСОБИСТО ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН...?

	Точно хвилює	Скоріше хвилює	Скоріше не хвилює	Точно не хвилює	Важко відповісти
8. У світі	37,1%	44,0%	11,4%	2,8%	4,7%
9. В Україні	50,0%	39,0%	6,4%	2,0%	2,6%
10. У Вашому населеному пункті	58,1%	32,0%	5,3%	2,0%	2,6%

11. ЯКІ САМЕ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У СВІТІ В ЦЬЛОМУ ВАС ХВИЛЮЮТЬ НАЙБІЛЬШЕ? (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді)

12. ЯКІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ ВАС ХВИЛЮЮТЬ НАЙБІЛЬШЕ? (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді)

13. ЯКІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У ВАШОМУ НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ ВАС ХВИЛЮЮТЬ НАЙБІЛЬШЕ? (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді)

	11. У СВІТІ	12. В УКРАЇНІ	13. У НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ
Посухи, лісові пожежі	44,1%	31,5%	19,9%
Повені	27,6%	18,2%	5,3%
Руйнування озонового шару	32,2%	9,3%	5,7%
Забруднення атмосферного повітря	43,4%	38,1%	37,6%
Нестача зелених насаджень	15,5%	23,5%	20,8%
Глобальне потепління та зміна клімату	47,9%	22,9%	17,4%
Шумове забруднення	7,6%	5,9%	10,9%
Електромагнітне забруднення (Wi-Fi, мобільний зв'язок, 5G тощо)	13,4%	10,4%	11,0%
Радіаційне забруднення	13,6%	20,4%	12,3%
Забруднення ґрунту, руйнування родючого шару земель	21,5%	34,4%	29,4%
Вичерпання природних ресурсів	26,6%	28,2%	17,9%
Забруднення води (океанів, морів, озер, річок, водосховищ, підземних вод), дефіцит чистої питної води	50,8%	51,0%	54,6%
Зменшення біорозмаїття (зникнення різних видів тварин і рослин)	15,0%	13,4%	11,1%
Зростання кількості побутових та промислових відходів	30,6%	45,9%	54,1%
Низька якість харчових продуктів, наявність у них шкідливих речовин	12,1%	28,7%	38,0%
Інше	0,3%	0,7%	1,5%
Мене не турбують екологічні проблеми	2,2%	1,5%	1,6%
Важко відповісти	1,9%	1,5%	1,7%

14. НАЗВІТЬ ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ У ВАШОМУ НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ? (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді)

1. Відсутність сміттєспалювальних заводів, стихійні звалища – 38,7%
2. Неякісне очищення стічних вод, проблема каналізаційних стоків – 34,5%
3. Низький рівень екологічної культури населення – 33,9%
4. Вирубка лісів, знищення зелених насаджень – 33,8%
5. Недостатня увага до екологічних проблем із боку влади, недостатній контроль за дотриманням екологічних норм із боку державних органів, корупція – 31,5%
6. Велика кількість автотранспорту – 30,3%
7. Промислові підприємства та заводи – 29,9%
8. Несанкціоноване спалювання сміття, сухої трави та листя – 26,7%
9. Аграрні підприємства (добрива, могильники тварин тощо), використання хімікатів та пестицидів селянами – 25,2%
10. Немодернізовані сміттєспалювальні заводи, полігони твердих побутових відходів – 14,8%

11. Будівництво нових мікрорайонів, порушення екологічних норм під час будівництва – 14,0%
12. Нестача грошей, нецільове використання бюджетних коштів – 10,0%
13. Неконтрольований видобуток ресурсів – 7,6%
14. Теплові електростанції (ТЕЦ) – 6,9%
15. Атомні електростанції, транспортування й поховання радіоактивних відходів – 4,8%
16. Шахти, де видобувають корисні копалини, та терикони – 4,4%
17. Склади бойової техніки, зброї – 3,0%
18. Гідроелектростанції – 2,9%
19. Інше – 1,7%
20. Важко відповісти – 2,6%

15. ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ЯКІ КРОКИ МАЮТЬ БУТИ ЗРОБЛЕНІ В ПЕРШУ ЧЕРГУ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ВАШОМУ НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ? (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді)

1. Обладнання підприємств сучасними системами очищення, фільтрами – 38,1%
2. Очищення водойм, ремонт (будівництво) споруд для очищення стічних вод – 37,0%

3. Будівництво сміттєпереробних заводів, вдосконалення роботи наявних сміттєпереробних заводів, закриття сміттєзвалищ – 32,2%
4. Масове встановлення контейнерів для роздільного вивозу сміття – 30,8%
5. Підвищення екологічної культури населення, надання більшої уваги екологічній освіті школярів – 28,3%
6. Оновлення, розширення парку зелених насаджень – 27,4%
7. Прибирання сміття з вулиць і зелених зон – 24,9%
8. Впровадження енергоефективних та енергоощадних технологій у державних установах, приватних компаніях, житлових будинках тощо, їхній перехід на “зелену енергію” – 22,8%
9. Закриття екологічно шкідливих виробництв – 21,2%
10. Посилення екологічних вимог до автотранспорту – 20,7%
11. Перехід промислових та енергогенерувальних підприємств на екологічно чисті джерела енергії – 19,7%
12. Вдосконалення екологічного законодавства, збільшення штрафів за порушення екологічних норм – 17,7%
13. Збільшення частки екологічного транспорту (електромобілів, трамваїв, тролейбусів, екобусів) – 16,1%
14. Розвиток велосипедної інфраструктури (збільшення кількості велодоріжок, велостоянок тощо) – 12,9%
15. Надання більшої уваги проблемам екології з боку ЗМІ – 12,4%
16. Врегулювання використання та популяризації легкого електротранспорту (електросамокатів, гіроскутерів, гіробордів тощо) – 8,0%
17. Інше – 1,2%
18. Важко відповісти – 2,3%

16. ЩО ВИ ОСОБИСТО РОБИТЕ ЗАДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ? (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді)

1. Заощаджую тепло, воду, електрику, газ – 50,9%
2. Сортиую сміття, здаю небезпечне сміття (батарейки, електроніку, ртутні лампи тощо) у спеціальні приймальні пункти – 44,9%
3. Не використовую (майже не використовую) вироби з пластику (одноразовий посуд та пляшки, поліетиленові пакети тощо) – 15,1%
4. Прибираю сміття в парках, лісах, поблизу водойм, висаджую дерева – 14,1%
5. Купую вживаний одяг та електроніку – 11,0%
6. Купую екологічно чисті продукти та товари – 10,8%
7. Надаю перевагу екологічному транспорту – 6,1%
8. Просуваю в різний спосіб (соціальні мережі, бєсїди зі знайомими тощо) екологічну культуру – 5,7%
9. Беру участь у роботі екологічних громадських організацій, фондів, рухів, беру участь в екологічних протестах – 2,7%

10. Спрямовую кошти на підтримку екологічних організацій, фондів, рухів – 2,5%
11. Маю вітрові, сонячні електроустановки у своєму домогосподарстві – 0,5%
12. Інше – 0,7%
13. Нічого не роблю – 15,9%
14. Важко відповісти – 3,1%

17. ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ХТО МАЄ НЕСТИ ГОЛОВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ВАШОМУ НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТОВІ? (респонденти могли обрати не більше двох варіантів відповіді)

1. Місцева влада – 63,7%
2. Громадяни – 35,2%
3. Центральна влада – 29,8%
4. Підприємства-забруднювачі – 22,5%
5. Спеціалізовані екологічні відомства та служби (Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Державна екологічна інспекція тощо) – 21,1%
6. Міжнародні структури, міжнародні організації, іноземні держави – 7,9%
7. Неурядові екологічні організації – 2,7%
8. Інше – 0,2%
9. Важко відповісти – 2,3%

18. ЧИ ДОСТАТНЬО, НА ВАШУ ДУМКУ, УВАГИ ПРИДІЛЯЮТЬ ПОЛІТИКИ ТА ДЕРЖАВНІ ДІЯЧІ ЕКОЛОГІЧНИМ ПРОБЛЕМАМ В УКРАЇНІ?

1. Точно так – 0,9%
2. Скоріше так – 8,1%
3. Скоріше ні – 37,9%
4. Точно ні – 47,8%
5. Важко відповісти – 5,3%

19. ЧИ ДОСТАТНЬО, НА ВАШУ ДУМКУ, УВАГИ ПРИДІЛЯЄ МІСЦЕВА ВЛАДА ЕКОЛОГІЧНИМ ПРОБЛЕМАМ У ВАШОМУ НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ?

1. Точно так – 3,1%
2. Скоріше так – 18,7%
3. Скоріше ні – 34,3%
4. Точно ні – 37,0%
5. Важко відповісти – 6,9%

20. З ЯКИХ ДЖЕРЕЛ ВИ ЗАЗВИЧАЙ ДІЗНАЄТЕСЯ ПРО ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН У ВАШОМУ НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ? (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді)

1. Телебачення – 57,3%
2. Розмови з рідними, друзями, знайомими – 40,0%
3. Інтернет-ЗМІ – 36,2%
4. Соціальні мережі – 33,5%

5. Преса – 12,8%
6. Радіо – 8,7%
7. Інформаційні матеріали, брошури громадських організацій – 2,9%
8. Книжки, спеціалізована література – 2,0%
9. Інше – 3,8%
10. Важко відповісти – 2,5%

21. ЧИ ЗАДОВОЛЕНІ ВИ РІВНЕМ ПОІНФОРМОВАНОСТІ ЩОДО СТАНУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ВАШОМУ НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ?

1. Точно так – 5,0%
2. Скоріше так – 30,4%
3. Скоріше ні – 34,4%
4. Точно ні – 21,9%
5. Важко відповісти – 8,3%

22. ЧИ ВВАЖАЄТЕ ВИ, ЩО ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ У ВАШОМУ НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ НЕГАТИВНО ВПЛИВАЄ НА ВАШЕ ЗДОРОВ'Я?

1. Точно так – 25,2%
2. Скоріше так – 37,1%
3. Скоріше ні – 20,9%
4. Точно ні – 8,4%
5. Важко відповісти – 8,4%

23. ЧИ ГОТОВІ ВИ ВЗЯТИ УЧАСТЬ В АКЦІЯХ ПРОТЕСТУ, У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ У ВАШОМУ НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ ЗАГРОЗУ ВАШОМУ ЗДОРОВ'Ю?

1. Точно так – 11,5%
2. Скоріше так – 27,3%
3. Скоріше ні – 18,2%
4. Точно ні – 31,3%
5. Важко відповісти – 11,7%

24. ЧИ ЗНАЄТЕ ВИ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕВНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ АБО ОБ'ЄДНАНЬ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ПИТАННЯМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ВАШОМУ НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ?

1. Так – 3,3%
2. Ні – 91,8%
3. Важко відповісти – 4,9%

На запитання №25 відповідали тільки ті респонденти, які знають про діяльність неурядових організацій екологічного спрямування.

25. ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ЯКИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ АБО ОБ'ЄДНАНЬ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ПИТАН-

НЯМ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ВАШОМУ НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ, ВИ ЗНАЄТЕ? (відкрите запитання; у списку репрезентовано назви організацій, які згадували щонайменше 4% серед тих, хто знають про діяльність неурядових організацій екологічного спрямування)

1. Партія зелених – 16,9%
2. Нова Полтава – 10,8%
3. Greenpeace – 9,2%
4. Голос природи – 7,7%
5. Розумне довкілля – 6,2%
6. Товариство охорони природи – 6,2%
7. Еколтава – 4,6%
8. Чисте місто – 4,6%
9. ЕКО Дніпро – 4,6%
10. ЮНЕСКО – 4,6%

26. ЧИ Є ПОРУЧ ІЗ ВАШИМ БУДИНКОМ КОНТЕЙНЕРИ ДЛЯ СОРТУВАННЯ СМІТТЯ?

1. Так – 37,5%
2. Ні – 60,3%
3. Важко відповісти – 2,2%

27. ЧИ СОРТУЄТЕ ВИ СМІТТЯ?

1. Так, завжди сортую – 31,8%
2. Інколи сортую, сортую окремі види сміття – 30,8%
3. Ні, ніколи не сортую – 36,3%
4. Важко відповісти – 1,1%

На запитання №28 відповідали тільки ті респонденти, які завжди сортують сміття або роблять це час від часу, а також ті, хто сортують окремі види побутових відходів.

28. ЯКІ ВИДИ СМІТТЯ ВИ СОРТУЄТЕ? (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді)

1. Пластик – 77,9%
2. Скло – 49,6%
3. Папір, картон – 45,7%
4. Харчові відходи – 43,2%
5. небезпечні відходи (батареї, лампи, ртутні термометри, побутова електроніка тощо) – 31,3%
6. Метал (алюмінієві та консервні банки, металеві кришки, фольга тощо) – 26,3%
7. Садові відходи, сухе листя та трава – 13,8%
8. Інше – 0,2%
9. Важко відповісти – 0,3%

На запитання №29-30 відповідали тільки ті респонденти, які ніколи не сортують сміття або роблять це час від часу, а також ті, хто сортують окремі види побутових відходів.

29. ЧОМУ ВИ НЕ СОРТУЄТЕ ВСЕ СМІТТЯ? (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді)

1. Через відсутність контейнерів для сортування сміття поблизу мого будинку – 60,8%
2. Не бачу сенсу це робити, адже сортоване сміття забирає машина, змішуючи все разом – 31,8%
3. Немає звички, в Україні не заведено сортувати сміття – 19,5%
4. Через брак часу – 13,1%
5. Не розумію, для чого потрібно сортувати сміття, не знаю, як це робити – 6,2%
6. Інше – 1,9%
7. Важко відповісти – 3,3%

30. ЩО ЗМОГЛО Б ПЕРЕКОНАТИ ВАС СОРТУВАТИ ВСЕ ВАШЕ СМІТТЯ? (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді)

1. Наявність контейнерів для сортування сміття поблизу мого будинку – 62,8%
2. Фінансове стимулювання (зниження комунальних тарифів для тих, хто сортує сміття, можливість обміняти деякі види сміття на гроші або товари) – 31,4%
3. Впевненість в тому, що відходи ефективно переробляються – 28,0%
4. Більше інформації про те, як сортувати відходи – 16,9%
5. Введення штрафів за відмову від сортування сміття – 10,0%
6. Якби мої близькі, друзі, сусіди почали сортувати сміття – 10,0%
7. Інше – 0,7%
8. Важко відповісти – 6,2%

31. ЧИ ВВАЖАЄТЕ ВИ, ЩО СПАЛЮВАННЯ СМІТТЯ ТА СУХОЇ РОСЛИННОСТІ Є НЕБЕЗПЕЧНИМ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ?

1. Точно так – 47,7%
2. Скоріше так – 32,8%
3. Скоріше ні – 11,0%
4. Точно ні – 4,4%
5. Важко відповісти – 4,1%

32. ЧИ ГОТОВІ ВИ ВІДМОВИТИСЯ ВІД ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІЕТИЛЕНОВИХ ПАКЕТІВ?

1. Так, готовий повністю відмовитися – 35,0%
2. Готовий зменшити використання – 44,2%
3. Ні, не готовий відмовитися – 13,8%
4. Я не використовую / майже не використовую поліетиленові пакети – 2,3%
5. Важко відповісти – 4,7%

33. ЧИ ЗВЕРТАЄТЕ ВИ УВАГУ НА СКЛАД, А ТАКОЖ ОРГАНІЧНІСТЬ (НАЯВНІСТЬ ГМО, ВИКОРИСТАН-**НЯ ШКІДЛИВИХ КОНСЕРВАНТІВ, АНТИБІОТИКІВ ТОЩО) ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ?**

1. Завжди – 19,5%
2. Інколи – 49,7%
3. Ніколи – 27,4%
4. Важко відповісти – 3,4%

34. ЯК ЧАСТО ВИ КУПУЄТЕ ОРГАНІЧНІ ХАРЧОВІ ПРОДУКТИ?

1. Дуже часто – 11,4%
2. Інколи – 46,1%
3. Ніколи – 32,9%
4. Важко відповісти – 9,6%

На запитання №35 відповідали тільки ті респонденти, які ніколи не купують органічні харчові продукти.

35. ЧОМУ ВИ НІКОЛИ НЕ КУПУЄТЕ ОРГАНІЧНІ ХАРЧОВІ ПРОДУКТИ? (респонденти могли обрати не більше двох варіантів відповіді)

1. Органічні продукти дорожчі за звичайні – 37,4%
2. У моєму населеному пункті немає (майже немає) справжніх органічних харчових продуктів – 27,2%
3. Не знаю, як відрізнити органічну продукцію від звичайної – 23,2%
4. Органічна продукція – рекламний хід, вона нічим не відрізняється від звичайної продукції – 18,8%
5. Звичайні продукти не є шкідливими для мого здоров'я – 11,4%
6. Інше – 3,5%
7. Важко відповісти – 6,6%

36. ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ЧИ Є ДОСТАТНІМ РІВЕНЬ КОНТРОЛЮ ЗА ЯКІСТЮ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ?

1. Точно так – 1,0%
2. Скоріше так – 11,8%
3. Скоріше ні – 35,7%
4. Точно ні – 44,9%
5. Важко відповісти – 6,6%

37. ЯКУ ВОДУ ВИ ЗАЗВИЧАЙ ВИКОРИСТОВУЄТЕ ДЛЯ ПИТТЯ ТА ПРИГОТУВАННЯ ЇЖІ? (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді)

1. Покупну очищену воду, мінеральну воду – 37,0%
2. Воду з колодязя, свердловини, бювету – 36,3%
3. Водопровідну воду без використання фільтрів – 27,6%

4. Водопровідну воду з використанням фільтрів – 21,8%
5. Інше – 1,4%
6. Важко відповісти – 1,0%

38. ЯКІ, НА ВАШ ПОГЛЯД, ВИДИ ЕНЕРГЕТИКИ Є НАЙБІЛЬШ ПЕРСПЕКТИВНИМИ ДЛЯ УКРАЇНИ? (респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді)

1. Альтернативна (“зелена”) енергетика – 55,2%
2. Атомна енергетика – 25,7%
3. Гідроенергетика – 24,9%
4. Теплова енергетика (з використанням вугілля, газу тощо) – 11,0%
5. Інше – 1,3%
6. Важко відповісти – 19,7%

39. ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ЧИ ПОТРІБНО ПОСТУПОВО ЗАКРИТИ В УКРАЇНІ ВСІ ТЕПЛОВІ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ НА ВУГІЛЛІ?

1. Точно так – 11,4%
2. Скоріше так – 27,1%
3. Скоріше ні – 27,4%
4. Точно ні – 15,7%
5. Важко відповісти – 18,4%

40. ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ЧИ ПОТРІБНО ПОСТУПОВО ЗАКРИТИ В УКРАЇНІ ВСІ АТОМНІ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ?

1. Точно так – 12,6%
2. Скоріше так – 27,5%
3. Скоріше ні – 24,9%
4. Точно ні – 19,1%
5. Важко відповісти – 15,9%

41. НАСКІЛЬКИ, НА ВАШУ ДУМКУ, БЕЗПЕЧНОЮ НА СЬОГОДНІ Є ЧОРНОБИЛЬСЬКА АЕС?

1. Точно безпечна – 6,3%
2. Скоріше безпечна – 24,6%
3. Скоріше небезпечна – 35,1%
4. Точно небезпечна – 20,9%
5. Важко відповісти – 13,1%

42. ЧИ ЧУЛИ ВИ ПРО БУДІВНИЦТВО В ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ ЗОНІ ВІДЧУЖЕННЯ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО СХОВИЩА ВІДПРАЦЬОВАНОГО ЯДЕРНОГО ПАЛИВА (ЦСВЯП) З УКРАЇНСЬКИХ АЕС?

1. Так – 38,6%
2. Ні – 56,4%
3. Важко відповісти – 5,0%

43. ЯК ВИ СТАВИТЕСЯ ДО БУДІВНИЦТВА ЦСВЯП, ЯКЕ МОЖЕ ДОЗВОЛИТИ УКРАЇНІ ЗАОЩАДЖУВАТИ НА ОПЛАТІ ПОСЛУГ ІЗ ВИВЕЗЕННЯ ТА ПЕРЕРОБЛЮВАННЯ ВІДПРАЦЬОВАНОГО ЯДЕРНОГО ПАЛИВА В РОСІЮ?

1. Точно позитивно – 7,0%
2. Скоріше позитивно – 23,4%
3. Скоріше негативно – 22,5%
4. Точно негативно – 23,2%
5. Важко відповісти – 23,9%

44. ЧИ ПІДТРИМУЄТЕ ВИ ПОСТУПОВИЙ ПЕРЕХІД УКРАЇНИ ВІД ВИКОРИСТАННЯ ВИКОПНИХ ВИДІВ ПАЛИВА (НАФТИ, ВУГІЛЛЯ, ПРИРОДНОГО ГАЗУ ТОЩО) ДО ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ (СОНЦЯ, ВІТРУ, ВОДНЮ ТОЩО), ЗА УМОВИ, ЩО ЦЕ МОЖЕ ПРИЗВЕСТИ ДО ЗРОСТАННЯ КОМУНАЛЬНИХ ТАРИФІВ?

1. Точно підтримую – 22,3%
2. Скоріше підтримую – 38,2%
3. Скоріше не підтримую – 16,0%
4. Точно не підтримую – 10,2%
5. Важко відповісти – 13,3%

45. ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ЩО ВАЖЛИВИШЕ: ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ЧИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА?

1. Економічне зростання – 35,4%
2. Збереження навколишнього середовища – 46,3%
3. Важко відповісти – 18,3%

46. ЯКІ, НА ВАШУ ДУМКУ, КРОКИ ПОВИННА ЗРОБИТИ ДЕРЖАВА ЗАДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ БІЗНЕСУ ДО ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ? (можна обрати не більше двох варіантів відповіді)

1. Посилити екологічні вимоги до підприємств і підвищити штрафи за їхнє невиконання – 60,6%
2. Закрити всі екологічно небезпечні підприємства, якщо вони не запровадять заходи щодо підвищення екологічної безпеки – 39,4%
3. Запровадити податкові пільги для підприємств, які займаються підвищенням екологічної безпеки – 36,6%
4. Інше – 0,8%
5. Важко відповісти – 4,8%

47. ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, ЧИ МОЖУТЬ МАЙБУТНІ ПОКОЛІННЯ ЛЮДСТВА ЗІТКНУТИСЯ З ПРОБЛЕМОЮ ВИЖИВАННЯ ЧЕРЕЗ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ?

1. Точно так – 47,3%
2. Скоріше так – 39,8%
3. Скоріше ні – 5,6%
4. Точно ні – 1,4%
5. Важко відповісти – 5,9%

АВТОРИ

**Світлана Балюк, Наталія Клаунінг,
Людмила Четвертухіна, Марія Коваль-Гончар**

ВИХІДНІ ДАНІ

Фонд імені Фрідріха Еберта | Представництво в Україні
01004 Україна, Київ, Пушкінська 34

Відповідальний за друк:
Марсель Рьотіг | Директор, ФФЕ Київ
Тел.: +38 (044) 234 0038 | Факс: +38 (044) 451 4031
<http://fes.kiev.ua>

Замовлення публікацій:
[mail\(at\)fes.kiev.ua](mailto:mail(at)fes.kiev.ua)

Комерційне використання усіх публікацій, виданих Фондом ім. Фрідріха Еберта (ФФЕ) не дозволяється без письмового дозволу ФФЕ.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ФОНДУ ІМ. ФРІДРІХА ЕБЕРТА В УКРАЇНІ

Фонд ім. Фрідріха Еберта (ФФЕ) - це політичний фонд, центральний офіс якого знаходиться у Німеччині. Наша діяльність зосереджена на ключових ідеях та цінностях соціал-демократії: свобода, справедливість та солідарність. Наша міжнародна співпраця забезпечується мережею представництв в більш ніж 100 державах. Наші зусилля спрямовані на підтримку політики мирної співпраці та прав людини, допомогу у створенні та консолідації демократичних інститутів, що базуються на засадах соціальної справедливості та верховенства

права, такими як вільні профспілки та сильне громадянське суспільство.

Ми активно виступаємо за соціальну, демократичну та конкурентоздатну Європу в рамках євроінтеграційних процесів. Саме в дусі цих принципів Представництво ФФЕ у Києві, з часу свого заснування у 1996 році, підтримує діалог з українськими партнерами, в тому числі із ширшого кола питань, таких як демократичний сталий розвиток та безпека людини.

ЕКОЛОГІЧНІ ТРЕНДИ В УКРАЇНІ: ПОГЛЯД ГРОМАДЯН

На думку українців, найбільшою екологічною проблемою для світу в цілому та України зокрема є забруднення води та дефіцит чистої води.

Громадяни України вважають відсутність сміттєспалювальних заводів та стихійні звалища одними з основних причин екологічних проблем в Україні.

Більшість респондентів (60,5%) масового опитування підтримали ідею збільшення тарифів заради переходу України на екологічно чисті джерела енергії.